

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та
туристичного бізнесу»
Кафедра міжнародних відносин

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
МАГІСТРА**

**на тему: «СТРАТЕГІЯ РОСІЙСЬКОГО КУЛЬТУРНО-
ІНФОРМАЦІЙНОГО ВПЛИВУ НА УКРАЇНУ В УМОВАХ
ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ»**

Виконала:

здобувачка вищої освіти 2-го курсу, групи УМІБ-61
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»
ОПП «Міжнародна інформаційна безпека»
Гнатенко Вікторія Віталіївна

Керівник:

кандидат економічних наук, доцент
Чернишова Лариса Олексіївна

Рецензент:

кандидат політичних наук, доцент
Безрук Олександр Олександрович

ХАРКІВ – 2025 рік

Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна

Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

Кафедра міжнародних відносин

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Освітньо-професійна програма «Міжнародна інформаційна безпека»

Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

Підпис

Наталія ВІННИКОВА
ім'я, прізвище

«02» червня 2025 року
(зі змінами від 10.09.2025; 06.10.2025)

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу магістра

Гнатенко Вікторії Віталіївни

(прізвище, ім'я та по батькові)

1. Тема роботи «Стратегія російського культурно-інформаційного впливу на Україну в умовах повномасштабної війни»,

керівник роботи Чернишова Лариса Олексіївна, кандидат економічних наук, доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від «02» червня 2025 р. № 4001-5/1324 зі змінами від «10» вересня 2025 року № 4001-5/3049, зі змінами від «06» жовтня 2025 року № 4001-5/3656

2. Строк подання здобувачем роботи 21 листопада 2025 р.

3. Перелік питань, які потрібно розробити:

1. Культурно-інформаційний вплив в міжнародних відносинах: сутність, типологія, механізми.

2. Культурна та інформаційна експансія як інструмент зовнішньої політики РФ.

3. Інструменти культурно-інформаційного впливу РФ на Україну.

4. Етапи формування культурно-інформаційного впливу РФ щодо України.

5. Основні канали, платформи та наративи російського інформаційного впливу на Україну в період повномасштабної війни.

6. Роль культурних інститутів, релігії та медіа у просуванні російського впливу в Україні під час війни.

7. Державна політика України у сфері протидії культурно-інформаційному

впливу РФ в період повномасштабної війни.

8. Міжнародна підтримка України в протидії російській дезінформації та культурній експансії.

9. Перспективні напрями посилення національної та міжнародної протидії культурно-інформаційному впливу РФ.

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи	Строк виконання етапів
1	Вибір здобувачем теми КРМ і подання заяви на кафедру; затвердження теми та призначення наукового керівника; складання та затвердження індивідуального завдання на виконання КРМ, опрацювання джерельної бази дослідження	19.05.2025-30.06.2025
2	Підготовка вступу і розділу 1 КРМ	01.09.2025-30.09.2025
3	Підготовка розділу 2 КРМ	01.10.2025-15.10.2025
4	Підготовка розділу 3 КРМ	16.10.2025-31.10.2025
5	Підготовка висновків і переліку використаних джерел	03.11.2025-14.11.2025
6	Подання здобувачем завершеної КРМ науковому керівнику для перевірки та оформлення відгуку, перевірка КРМ на відсутність запозичень	17.11.2025-21.11.2025
7	Попередній розгляд КРМ на комісії від кафедри	24.11.2025-28.11.2025
8	Доопрацювання роботи, прийняття кафедрою рішення про допуск роботи до захисту в ЕК, оформлення та зовнішнє рецензування	01.12.2025-05.12.2025
9	Підготовка до захисту та захист КРМ в ЕК і присвоєння випускникам кваліфікації	08.12.2025-23.12.2025

5. Дата видачі завдання 2 червня 2025 року (зі змінами від 10.09.2025; 06.10.2025).

Здобувач вищої освіти

(підпис)

Вікторія ГНАТЕНКО

(ім'я, прізвище)

Керівник роботи

(підпис)

Лариса ЧЕРНИШОВА

(ім'я прізвище)

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ВПЛИВУ РФ НА УКРАЇНУ	9
1.1. Культурно-інформаційний вплив в міжнародних відносинах: сутність, типологія, механізми.....	9
1.2. Культурна та інформаційна експансія як інструмент зовнішньої політики РФ.....	14
1.3. Інструменти культурно-інформаційного впливу РФ на Україну.....	19
Висновки до розділу 1	22
РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКА СТРАТЕГІЯ КУЛЬТУРНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ВПЛИВУ НА УКРАЇНУ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ	24
2.1. Етапи формування культурно-інформаційного впливу РФ щодо України.....	24
2.2. Основні канали, платформи та наративи російського інформаційного впливу на Україну в період повномасштабної війни	32
2.3. Роль культурних інститутів, релігії та медіа у просуванні російського впливу в Україні під час війни.....	39
Висновки до розділу 2	44
РОЗДІЛ 3. ПРОТИДІЯ СТРАТЕГІЇ КУЛЬТУРНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ВПЛИВУ РФ НА УКРАЇНУ: НАЦІОНАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ ТА МІЖНАРОДНА ПІДТРИМКА	46
3.1. Державна політика України у сфері протидії культурно-інформаційному впливу РФ в період повномасштабної війни.....	46
3.2. Міжнародна підтримка України в протидії російській дезінформації та культурній експансії	54
3.3. Перспективні напрями посилення національної та міжнародної протидії культурно-інформаційному впливу РФ	59
Висновки до розділу 3	66
ВИСНОВКИ.....	69

	4
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	74
ДОДАТКИ.....	90
ДОДАТОК А. Обсяг індексованого контенту за цифровими платформами	91
ДОДАТОК Б. Динаміка рівня довіри до церковних структур в Україні	92

ВСТУП

Актуальність теми. Події останніх років переконливо засвідчили, що культурно-інформаційний тиск Російської Федерації перетворився на один із ключових вимірів її війни проти України. У сучасних умовах інформаційний простір, культура, мова та історична пам'ять постають не допоміжними елементами гуманітарної політики, а стратегічними ресурсами, від яких залежить збереження державного суверенітету та політичної суб'єктності. Повномасштабне вторгнення РФ продемонструвало здатність Кремля використовувати культурні та релігійні чинники як інструменти легітимації агресії та впливу на суспільні настрої, що актуалізує потребу у поглибленому аналізі механізмів такого впливу.

Посилення російських пропагандистських кампаній після 2022 року, їх інтеграція у цифрові середовища та застосування нових технологічних інструментів створили додаткові загрози для інформаційної безпеки України. У таких умовах зростає значення захисту культурної ідентичності, розвитку власних стратегічних комунікацій, політики деколонізації, підвищення рівня медіаграмотності та зміцнення інструментів м'якої сили як основи довгострокової стійкості держави. Водночас Україна разом з міжнародними партнерами активно впроваджує комплексні заходи у сфері гуманітарної безпеки – від оновлення законодавства та інституційних механізмів до співпраці з ЄС, НАТО, ЮНЕСКО та США у протидії дезінформації та збереженні культурної спадщини.

У зв'язку з цим набуває особливої актуальності проведення всебічного аналізу російської культурно-інформаційної агресії, оцінки державної відповіді України та ролі міжнародних партнерів, а також визначення шляхів зміцнення національної й глобальної безпеки в цій сфері.

Ступінь вивченості теми дає можливість визначити, що питанням концептуальних підходів до аналізу культурно-інформаційного впливу через поняття «м'якої сили» були присвячені роботи Дж. Ная [79; 80], який увів цю концепцію у науковий дискурс. Важливими є напрацювання А. Макдональда

[74], який у своїх працях досліджував роль культурного іміджу держави та довів, що первинне знайомство аудиторії з культурними продуктами країни суттєво впливає на формування її довгострокового міжнародного образу. Дослідники Д. Шульц та К. Хаспаро [91] зосередили увагу на механізмах маніпуляції культурно-історичними наративами.

Значний внесок у вивчення ідеологічних засад російського впливу здійснили Н. Ібаділдін, Дж. Еплс, Н. Айтимбетов та Т. Ісмагамбетов, які проаналізували геополітичні та концептуальні основи ідеологеми «русского мира», окресливши її політичний, культурний та цивілізаційний виміри. Подібну тематику порушує А. Мейенбергер [76], який реконструював історичну еволюцію концепції «русского мира» та визначив, як вона була адаптована для використання проти України в інформаційній війні.

Серед вітчизняних науковців механізми трансформації інформації у «зброю», здатну маніпулювати масовою свідомістю, особливо в умовах суспільних криз, розглядав А. Стадник [32]. Питання маніпуляцій історичною пам'яттю та використання культури у пропагандистських цілях розкрито у роботах Л. Чупрія та В. Кучеренка [36]. Теоретичні аспекти розвитку поняття «інформаційний вплив» представлені у роботах О. Зіменка [10], яка досліджує еволюцію цього терміна в сучасній науковій думці. Проблематику культурної дипломатії та ролі культурної спадщини у міжнародних відносинах розкриває М. Поплавська [24], яка акцентує на значенні культурної пам'яті як елемента державної ідентичності.

Мета та завдання роботи. Мета дослідження полягає у визначенні особливостей стратегії культурно-інформаційного впливу Російської Федерації на Україну та напрямів її протидії в умовах повномасштабної війни.

У процесі дослідження вирішуються такі завдання:

- схарактеризувати сутність, типологію та механізми культурно-інформаційного впливу в міжнародних відносинах;
- з'ясувати засади культурно-інформаційної експансії РФ та інструменти її реалізації щодо України;

- розкрити послідовність етапів формування культурно-інформаційного впливу РФ щодо України;
- визначити основні канали й наративи російського інформаційного впливу та роль культурних, релігійних і медійних інституцій у їх поширенні;
- надати оцінку державній політиці України в сфері протидії культурно-інформаційному впливу РФ, її міжнародній підтримці та перспективам посилення.

Об’єктом дослідження є культурно-інформаційний вплив РФ на Україну.

Предметом дослідження є стратегія культурно-інформаційного впливу РФ на Україну в умовах повномасштабної війни та напрями її протидії.

Теоретико-методологічна та інформаційна база дослідження. У процесі дослідження було застосовано логічний та історичний методи для визначення генези російського культурно-інформаційного впливу, зокрема еволюції концепції «русского мира». Дискурс-аналіз було використано для визначення структури та змісту основних дезінформаційних наративів РФ за 2022–2025 роки; системний метод, аналіз і синтез застосовувалися для оцінки цілісної архітектури культурно-інформаційного впливу Росії – поєднання культурних інститутів, релігії та медіа; соціально-мережевий аналіз використано для з’ясування реакцій аудиторій на ключові інформаційні події в соціальних мережах; порівняльний метод застосовано для зіставлення українських механізмів протидії дезінформації з практиками ЄС, США та НАТО; метод моделювання використано при визначенні перспективних напрямів посилення інформаційної та культурної безпеки України; узагальнення та синтез застосовано для визначення результативності українських контрзаходів і ролі міжнародної підтримки; інституційний аналіз дав змогу розглянути поведінку ключових акторів культурно-інформаційного простору – державних інституцій України, медіа, релігійних структур, міжнародних організацій.

Інформаційна база дослідження російського культурно-інформаційного

впливу та механізмів його протидії в Україні сформована на основі нормативно-правових актів України, нормативних документів ЄС, НАТО, ООН та ЮНЕСКО, сучасних аналітичних звітів у сфері інформаційної безпеки, наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників, матеріалів періодичних видань, офіційних сайтів міжнародних організацій, а також статистичних матеріалів, що відображають динаміку російських пропагандистських процесів у 2022–2025 роках.

Практичне значення отриманих результатів. Запропоновані теоретичні положення та висновки кваліфікаційної роботи магістра можуть бути використані:

- місцевими органами влади з метою запровадження ефективної політики реагування на глобальні ризики у сфері інформаційних технологій;
- Харківським національним університетом імені В.Н. Каразіна та іншими закладами вищої освіти у навчальному процесі за програмами підготовки магістрів спеціальності «Міжнародні відносини» при розробці та викладанні дисциплін з міжнародної інформаційної безпеки.

Апробація результатів дослідження реалізована у вигляді публікації тез наукової доповіді за результатами участі у Всеукраїнському науково-практичному круглому столі «Стратегічні напрями зовнішньої політики та дипломатії країн світу» на тему: «Публічна дипломатія України як інструмент протидії російським культурно-інформаційним впливам».

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який налічує 114 найменувань, додатків. Загальний обсяг роботи становить 92 сторінки, з яких основного тексту – 73 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ВПЛИВУ РФ НА УКРАЇНУ

1.1. Культурно-інформаційний вплив в міжнародних відносинах: сутність, типологія, механізми

У ХХІ столітті культурно-інформаційний вимір набув стратегічного значення у системі міжнародних відносин. Сучасні держави дедалі активніше використовують потенціал культури, засобів масової інформації та цифрових технологій як інструментів впливу на суспільну свідомість, ціннісні орієнтири та світогляд інших націй. У цьому контексті вивчення сутності, типології та механізмів культурно-інформаційного впливу набуває практичного значення для забезпечення інформаційної стійкості держави, розбудови ефективних комунікаційних стратегій і зміцнення національної безпеки, що є особливо актуальним для України в умовах гібридної війни у сфері комунікацій.

У другій половині 2010-х та на початку 2020-х років культура в контексті спадщини набула нового значення в системі міжнародних відносин, що пов'язано з її більш активною інтеграцією у світову політичну, економічну та комунікаційну сферу. Як наслідок, культурна спадщина дедалі більше сприймається як активна тема багатостороннього діалогу та важливий елемент глобальної політики [24, с. 47-49].

Однією з основних тенденцій у збереженні та просуванні культурної спадщини на міжнародному рівні є концепція «м'якої сили», яка ґрунтується на ідеї, що досягнення цілей зовнішньої політики передбачає не примус чи тиск, а переконання, привабливості та добровільне залучення партнерів. Ця теоретична модель, що поєднує культуру, політику та комунікацію, була сформульована американським вченим, професором Гарвардського університету Дж. Наєм, який ввів поняття «м'якої сили» в академічний дискурс, визначивши її як здатність держави впливати на інших через привабливість власних цінностей та культурної спадщини, використавши це вперше у своїй праці «Покликання до лідерства: динамічна природа американської сили» [79, с. 1-2].

Культурна спадщина та культурна політика в сучасному міжнародному контексті набувають значення не лише як засоби збереження національної ідентичності, а й як важливі інструменти політичного позиціонування держави у глобальному просторі. Держави здійснюють культурно-інформаційний вплив на інших суб'єктів міжнародних відносин, під яким ми розуміємо цілеспрямовану діяльність держави, спрямовану на формування сприятливого сприйняття її політики, цінностей та культурних моделей за кордоном шляхом поширення інформаційних ресурсів, культурних продуктів та використання комунікаційних інструментів з метою впливу на громадську думку, поведінку та рішення інших суб'єктів міжнародних відносин [10, с. 26-33].

У межах вивчення феномену культурно-інформаційного впливу особливого значення набуває не лише усвідомлення його змісту, а й окреслення основних типів, через які держави реалізують власні підходи до використання культури й інформації як засобів зовнішньополітичного впливу. Як ми знаємо, у сучасних умовах культура вже не обмежується роллю носія традиційних символів та історичної пам'яті, а дедалі виразніше постає як інструмент цілеспрямованого впливу, що здатний формувати сприйняття держави у міжнародному середовищі. Власне, активізація культурної дипломатії та інструментів інформаційного впливу свідчить не лише про реакцію держави на зовнішні виклики, а й про прагнення активно впливати на те, як саме події в міжнародному середовищі будуть трактуватися.

У цьому контексті доцільно виокремити ключові типи культурно-інформаційного впливу, що відображають особливості застосування м'якої сили у сучасному глобальному середовищі.

Популяризація як форма культурно-інформаційного впливу базується на принципі привабливості, так як держава активно просуває свої культурні продукти, інституції та освітні пропозиції на міжнародному рівні, тим самим сприяючи довірі, зацікавленості та готовності до співпраці з іншими державами. Досвід показує, що перший контакт з культурою значно покращує загальне сприйняття держави за кордоном. Тому популяризація не обмежується

одноразовими інформаційними кампаніями, а є цілісною, довгостроковою системою заходів, починаючи від розвитку культурної інфраструктури і закінчуючи просуванням стабільних програм обміну. Як зазначає А. Макдональд, перше зіткнення зовнішньої аудиторії з культурою формує стійкі уявлення про державу та істотно покращує її міжнародне сприйняття. З огляду на це популяризаційні ініціативи потребують системності та тривалості, охоплюючи не лише комунікаційні кампанії, а й розвиток культурних інституцій та підтримку постійних програм обміну [74, с. 3-15; 18-19; 43-51].

За спостереженнями Д. Шульца і К. Хаспаро, одним із характерних проявів інформаційного впливу є цілеспрямоване використання культурно-історичних наративів у маніпулятивних цілях, унаслідок чого культура перестає виконувати комунікативну роль і стає інструментом тиску на аудиторію. У такому випадку окремі історичні події та символи подаються вибірково або навмисно спотворюються, аби сформувати образ «спільної спадщини» чи «єдиного минулого», що нібито природно обґрунтовує зовнішньополітичні претензії та втручання. Це проявляється у привласненні культурних елементів та фальсифікації історії, що на перший погляд здається нейтральним, але насправді легітимізує втручання. У той час аналітичні дослідження фіксують, що такі наративи майже завжди супроводжуються пропагандою та дезінформацією, що перетворює культуру на інструмент гібридного впливу [91].

Освітньо-просвітницькі практики міжкультурної взаємодії як форми культурно-інформаційного впливу мають суттєве значення, оскільки саме через них відбувається передача знань, умінь і культурних смислів. У цьому контексті культура розглядається не як статичний об'єкт, а як динамічний ресурс спілкування, взаєморозуміння та соціальної єдності. Саме тому міжнародні стандарти наголошують на важливості включення елементів нематеріальної культурної спадщини до освітніх програм: регулярна, інклюзивна та міжпоколінна передача культурного досвіду знижує ризики його політичного викривлення та водночас сприяє формуванню стійких зв'язків

довіри між спільнотами [43, с. 71-74].

Ще одним типом культурно-інформаційного впливу є традиційно-релігійне відтворення ціннісних моделей. Культурно-релігійні практики, вписані в рамки прав людини, взаємної поваги та рівної гідності, стають інструментом соціальної інтеграції та запобігання конфліктам. Вони підкреслюють важливість міжрелігійного та міжкультурного діалогу, а також відповідальність держав і громад створювати простір для взаємодії та навчання міжкультурних навичок. Таким чином, традиція не «фіксується», а передається і природно оновлюється, що зменшує ризик радикалізації та маніпуляцій релігією і водночас сприяє формуванню партнерських зв'язків як всередині суспільства, так і на міжнародному рівні [110, с. 3-5; 17-22; 24-26; 41-43].

І, нарешті, глобальне поширення масової культури є завершальною формою культурно-інформаційного впливу в міжнародних відносинах. Поширення масової культури стає потужним механізмом впливу, коли держава та культурні індустрії спільно просувають музичний та медіаконтент, формуючи таким чином імідж країни через її артистів та бренди. Такий підхід зміцнює символічний капітал за кордоном, але вимагає балансу: надмірне поширення культури підриває довіру, тоді як належна підтримка зберігає культурну привабливість та здатність трансформувати культурне споживання у тривалі терміни [90, с. 1-5].

Розглянуті типи культурно-інформаційного впливу демонструють різні моделі використання культури у міжнародному середовищі – від відкритих практик взаємодії до цілеспрямованого використання культурних наративів у політичних цілях. Популяризація культурної спадщини та освітньо-просвітницькі обміни виступають формами м'якої сили, що ґрунтуються на діалозі, взаємній зацікавленості й формуванні довіри між спільнотами. Натомість цілеспрямоване використання історичних і культурних наративів для політичного впливу перетворює культуру на інструмент легітимації зовнішньополітичних претензій, що створює ризики поширення дезінформації та загострення міждержавних суперечностей. Важливим завданням у цьому

контексті є підтримання балансу між збереженням культурної спадщини як простору діалогу та недопущенням її перетворення на засіб маніпуляції.

У сучасному контексті глобальні процеси дедалі більше визначаються не лише політичними чи економічними факторами, а й інформаційними та культурними взаємодіями, які створюють нові можливості для впливу та можуть суттєво змінити динаміку міжнародних відносин. З огляду на зазначене, варто окреслити провідні механізми культурно-інформаційного впливу в умовах сьогоденного глобального простору:

По-перше, культурна дипломатія, як один із механізмів, стає ефективним інструментом зовнішньої політики, за допомогою якого держави можуть презентувати свою культурну ідентичність, поширювати власні цінності та традиції, а також створювати простір для взаєморозуміння та партнерства з метою сталого розвитку [50].

По-друге, інформаційно-комунікаційний вплив досягається завдяки використанню традиційних та цифрових медіа, соціальних мереж та стратегічної комунікації, які дозволяють поширювати ідеї та наративи, що можуть формувати міжнародну громадську думку та впливати на світогляд аудиторії [77, с. 44-46].

По-третє, інституційно-дипломатичний вимір культурно-інформаційного впливу проявляється в діяльності державних, недержавних та міжурядових структур, культурних центрів, фондів та програм публічної дипломатії, що поєднують культурні ініціативи з інформаційними стратегіями, формуючи таким чином цілісну модель міжнародної комунікації та співпраці [94].

Розглядаючи інформацію більше як складову глобального впливу держав, варто наголосити, що в рамках сучасної науки про міжнародні відносини дослідники поділяють інформаційний механізм міждержавної взаємодії на рівні: дипломатичний, економічний та військовий [25, с. 30].

А. Стадник, зі свого боку, досліджує умови та фактори, що визначають ефективність інформаційного впливу на масову свідомість та формування громадської думки. Науковець зауважує, що інформація може набувати

властивостей своєрідної «зброї», здатної діяти особливо результативно в умовах криз завдяки вибірковому поданню фактів та маніпуляції колективною свідомістю і поведінкою великих соціальних груп [32, с. 111].

Виходячи з цього ми розуміємо, що культурно-інформаційний вимір поступово перетворюється на один із ключових факторів впливу в міжнародних відносинах, оскільки здатний формувати сприйняття держав та позиції у глобальному середовищі. Найбільш конструктивними формами впливу постають популяризація культурної спадщини та освітньо-комунікаційні практики, що ґрунтуються на відкритості, взаємному обміні та діалозі. Водночас політично зумовлене використання історичних та культурних наративів створює ризик спотворення колективної пам'яті та перетворює культуру на засіб легітимації зовнішньополітичних претензій, що може підсилювати конфліктність і дезінформаційні практики. Тому ключовим завданням сучасних держав є забезпечення балансу між культурою як простором співпраці та недопущенням її перетворення на інструмент маніпулятивного впливу. Наявність такого балансу визначає здатність держави вибудовувати ефективні механізми комунікації, зміцнювати міжнародну суб'єктність і підтримувати власну інформаційну стійкість, що є особливо актуальним для України в умовах гібридних загроз.

1.2. Культурна та інформаційна експансія як інструмент зовнішньої політики РФ

Культурно-інформаційний вплив у міжнародних відносинах є складовою зовнішньої політики. Замість одноразових контактів держава може свідомо реалізовувати політику культурного та інформаційного розширення. Вона полягає у системному просуванні власних ідей, цінностей і культурних образів за кордон для формування позитивного сприйняття держави. Як зазначав Дж. Най: «вплив держави на світове сприйняття базується на політичній та економічній силі, а також на здатності викликати інтерес і довіру через

культуру, цінності та комунікацію». Зараз такі інструменти реалізуються через публічну дипломатію – організовану діяльність держави, спрямовану на інформування, діалог і створення позитивного образу у суспільстві на міжнародному рівні [48; 80; 99].

У загальній системі зовнішньої політики держави створюють спеціальні структури, культурні інститути, агентства публічної дипломатії і медіаресурси, державні телеканали, радіо, вебпортали для просування національного міфу та культури. Прикладом є США, де в середині ХХ століття Центральне Розслідування Управління США підтримувало радіостанції Radio Free Europe та Radio Liberty, а Бюро культурного обміну спрямовувало українських журналістів на стажування в США, враховуючи, що культурні кореспонденти та критики класичної музики часто можуть підривати несправедливий стереотип Америки, як країни ковбоїв і рок-н-ролу [48; 80].

В останні роки до інструментів культурної експансії долучають цифрові канали, соціальні мережі, освітні платформи, міжнародні стрімінгові сервіси, через які країни рекламують свою культуру та ідеї. Зараз цифрові платформи поєднують раніше географічно обмежені інструменти з миттєвим охопленням глобальної публіки, що ставить нові виклики для державних структур. За дослідженням Center for Artificial Intelligence and Society, цифрові комунікації об'єднуються, оскільки ті самі канали, що поширюють культури, можуть стати ареною дезінформації, яка підриває довіру до дипломатії. Позиція культурної експансії в інструментарії зовнішньої політики є важливою, але її успіх багато в чому залежить від узгодження з іншими елементами стратегії, включно з інформаційною безпекою та економічними інструментами [48; 99].

Держави застосовують зв'язки із закордонними громадами для поширення мовних, культурних і освітніх ініціатив, формування лояльних еліт та підтримки транскордонних зв'язків. Інститути Конфуція та супутні освітні програми пропонують курси мови, культурні заходи, академічні обміни й гранти, сприяють поширенню позитивного сприйняття Китаю та встановленню професійних і освітніх зв'язків.

Туреччина також використовує свою національність як елемент зовнішньої політики. Чисельність турецької діаспори становить значну частину – орієнтовно 5 мільйонів громадян у самій Туреччині та близько 4 мільйонів осіб у Західній Європі. Через мовні курси, культурні фестивалі, релігійно-соціальні осередки і освітні гранти Туреччина зміцнює культурні зв'язки з діаспорною спільнотою та впливає на сприйняття турецької ідентичності у суспільстві [4, с. 236].

Кордон між культурною дипломатією та цілеспрямованою експансією проходить по критеріям прозорості, альтернативності та відповідальності. Легітимна культурна дипломатія передбачає відкритий обмін, партнерські проєкти та повагу до місцевої культури. Натомість експансіоністський вплив заснований на контролі нарративу, прихованому фінансуванні й використанні культури, як засобу політичного впливу. Саме такі інструменти характерні зовнішній політиці РФ. Відкриття російських центрів за кордоном саме як освітніх чи культурних часто служать для створення лояльних до Кремля еліт і скоординованого поширення пропаганди серед молоді. У сучасному цифровому середовищі ці стратегії лише посилюються, соціальні мережі і медіаплатформи дозволяють поширювати культурний контент зі зміненими сенсами, під виглядом діалогу, накладаючи на нього дезінформацію [99].

Культурна діяльність держав, відповідно до міжнародно-правових норм, повинна сприяти взаєморозумінню, мирному співіснуванню та розвитку людства. Дії Російської Федерації у сфері культурної політики виходять за межі легітимної культурної дипломатії та суперечать принципам, закріпленим у Статуті ООН та Конвенції ЮНЕСКО 2005 року про захист і заохочення розмаїття форм культурного самовираження, які визначають культуру як інструмент миру, а не агресії. Культура є основним чинником побудови миру та запобігання конфліктам, а будь-які спроби її політизації чи використання для виправдання агресії є грубим порушенням міжнародного гуманітарного права [13].

У 2022 році аналітичний центр Медіакульт визначив питання

культурного розмаїття і свободи вираження, як одну з глобальних тем сучасної міжнародної комунікації. Пропаганда агресії чи ворожнечі підриває фундаментальні свободи людини і має бути повністю заборонена. Легітимна культурна дипломатія, відповідно до цих стандартів, повинна ґрунтуватися на прозорості, добровільності та повазі до культур інших народів, тоді як приховане фінансування, маніпулятивні наративи чи пропагандистські практики вже підпадають під визначення недопустимої пропаганди й порушують міжнародні зобов'язання [109].

У таблиці 1.1 наведено інструменти культурно-інформаційної експансії РФ.

Таблиця 1.1

Інструменти культурно-інформаційної експансії РФ (складено автором за матеріалами [4; 7; 78])

Інструмент	Сутність	Приклади
Мовна політика	Державні рішення та норми щодо поширення рідної мови й культурного впливу через мову.	Введення російської, як обов'язкової мови в освіті та ЗМІ на окупованих територіях; використання російської мови як цивілізаційного маркера у концепції «русского мира».
Культурні інститути	Спеціалізовані організації, фонди, агентства (офіційні чи позастатутні), що просувають культуру держави.	«Россотрудничество» і центри «русский мир» відкривають російські доми в університетах, фінансують культурні виставки та конкурси з пропагандистськими сюжетами. Фонд Горчакова (гранти молоді й експертам).
Фінансування проєктів	Дотації, гранти та інвестиції у культурно-освітні програми за кордоном.	Гранти Фонду Горчакова та гранти «русского мира» на підтримку україноцентричних досліджень (історична пам'ять, співпраця з проросійськими колами); фінансування телепрограм і кіно про «щасливе життя» в окупації.

Інструмент	Сутність	Приклади
Кіно, медіа, видавництво	Створення й поширення медіа (фільми, телебачення, новини, книги) як засобу впливу на аудиторію.	Пропагандистські фільми про «героїзм» армії РФ (слабо збирають касу, але фінансуються державою), телепроєкти, які розкривають правду, але транслюють наративи Кремля; показують насильницьке вивезення українських дітей як «гуманітарну операцію».
Релігійні інструменти	Залучення релігійних організацій і дискурсів для легітимації політики чи мобілізації.	Концепція «русского мира» обґрунтовується православними цінностями: держава використовує ідею священної Русі як інструмент розширення культурного та політичного впливу. РПЦ поширює ідеї про єдину цивілізацію.

Усі перераховані інструменти діють у взаємодії один з одним. Держави-агресори створюють організації, які формально займаються освітою та підтримкою діаспори, але насправді транслюють проросійські історичні наративи і координують пропагандистські кампанії. Згідно досліджень Л. Чупрія та В. Кучеренка, російська інформаційна пропаганда багато в чому повторює нацистську чи навіть перевершує її. Через фінансування культурних фестивалів, конкурсів чи кіноуроків в іншій країні можна вводити певний контент, від версій історичних подій до підтримки прорежимних діячів. Російськомовні телегрупи й сайти штучно створюють інформаційну екосистему з ідеологічною єдністю, де кожна програма відфільтрована під політичне завдання Кремля [36, с. 236].

Таким чином, культурно-інформаційний вплив виступає багатограним інструментом зовнішньої політики, який здатний одночасно генерувати як об'єднавчі, так і руйнівні наслідки. На глобальному рівні його конструктивний потенціал проявляється у посиленні взаємної довіри, розширенні міжкультурного діалогу та розвитку стабільних партнерських зв'язків, що базуються на відкритому обміні культурними практиками. Водночас сучасний приклад російсько-української війни демонструє, що цей самий механізм може бути перетворений на інструмент гібридної агресії, коли культурні елементи

використовуються для спотворення історичного нарративу та виправдання зовнішньополітичної агресії з боку РФ. За таких обставин Україні необхідно формувати політику, орієнтовану на зміцнення системи стратегічних комунікацій і розбудову власних переконливих нарративів у міжнародному просторі. Комплексна реалізація цих підходів дасть змогу не лише зменшити вплив зовнішнього тиску, але й утвердити державу як відповідального та передбачуваного суб'єктного учасника глобальної комунікації.

1.3. Інструменти культурно-інформаційного впливу РФ на Україну

Після анексії Криму 2014 року Російська Федерація почала цілеспрямовано використовувати пропаганду, інформаційні атаки, формувати альтернативні історичні нарративи і насаджувати російську культуру та цінності у якості складових культурно-інформаційної війни проти України. З початком повномасштабного вторгнення 2022 року масштаби цих заходів значно зросли через одночасну роботу державних медіа, інтернет-ботів, мережевих профілів і кібератак [108].

Основними інформаційними інструментами Росії є пропаганда та кампанії дезінформації. Російські канали разом із великою кількістю ботів та фейкових сайтів одночасно поширюють узгоджену неправдиву інформацію з метою дискредитувати Україну або посіяти паніку. Напередодні квітня 2024 року мешканці Харкова масово отримували фейкові повідомлення і про оточення міста – класична імітація тривоги для спричинення паніки. Середній споживач сприймає таку інформацію за множину незалежних джерел і вірить її достовірності [61; 95].

Другим типом інструментів є культурно-ідеологічні впливи – переналаштування освіти, культури та історії на догоду російській політиці. На захоплених територіях запроваджено єдині з РФ навчальні програми та підручники. Навчання переважно ведеться російською, а українську мову маргіналізують. Учні залучають до «єдиних правильних культурних заходів».

У місцевих школах проводять Дні доброго кіно з ідеологічними фільмами, організовують екскурсії до музеїв Росія – моя історія, а також запускають конкурси від партії Єдина Росія з патріотичної тематики. Москва активно переписує історію – у нових підручниках незалежність України називають «так званою», а війну проти неї – «спеціальною військовою операцією». Через контроль над культурними наративами та мовну політику РФ намагається асимілювати населення й підірвати українську ідентичність [2; 18; 39].

Російська мова виконує роль одного з основних інструментів впливу з боку РФ для культурних і політичних маніпуляцій. Офіційна риторика РФ свідчить про захист російськомовного населення за кордоном, що легітимізує підтримку проросійських еліт та підживлює уявлення про спільну мову пам'яті. Російська сторона позиціонується, як «захисна» чи «культурна» для носіїв, а також, як міжнародна в глобальному просторі слов'янських мов, що спрощує виправдання її присутності в Україні [8; 37].

На практиці це знаходить вияв у багатопланових культурних та освітніх програмах, фінансованих РФ. Підтримуючи «русский мир», Москва пропагує російську через державні інституції, бібліотечні центри і програми обміну. Агенція Россотрудничества є найбільшою інституцією культурної дипломатії Росії, яка розгорнула мережу російських домів у світі, з просуванням російської мови за кордоном. Її філії, що діяли в Україні, фінансували мовні курси, майстер-класи та гранти для молоді [68; 96].

Російські державні телеканали, радіостанції та інтернет-платформи розповсюджують контент російською мовою, формуючи інформаційне середовище, лояльне до Москви. У соціальних мережах і на проросійських сайтах просуваються ідеї «русского мира» та критикується українська державність – усе це мовно-орієнтовано на україномовну аудиторію й одночасно об'єднує російськомовних громадян [37].

Пряма залежність між мовним профілем регіону та політичними вподобаннями виборців ілюструється картою результатів парламентських виборів 2006 року. На ній позначено перемогу Партії регіонів переважно у

російськомовних регіонах на сході та півдні України. Відповідність підтверджує висновок експертів, що в регіонах з домінуванням російської мови виборці значно частіше обирають політиків з проросійською орієнтацією [37].

За ініціативою Президента РФ на тимчасово окупованих українських територіях створюються центри популяризації російської мови у бібліотеках усіх окупованих регіонів. Російська влада відкриває школи, дитячі гуртки та уроки, аби зламати звичку місцевих українців до рідної мови. Мовні центри позиціонують себе як майданчики російської культури, але фактично спрямовані на те, щоб діти й молодь вивчали саме російську ідентичну спадщину, підмінюючи при цьому українську мову в освітньому процесі [31].

Влада перевела навчання в українських школах на російську програму, вилучила українські підручники та предмети з програм і перестала викладати українську мову. Нові історичні посібники виправдовують окупацію, а вчителів, які не погоджуються на нову політику, переслідують. Освітня система на окупованих територіях перетворюється на інструмент пропаганди, а можливість навчання українською майже відсутня [30].

З метою привчити дітей з раннього віку до російської мови та поступово витіснити українську ідентичність РФ вводить обов'язкові заняття з розвитку мовлення в дитячих садках, де малюкам нав'язують російську лексику та вимову. Очевидно, що мовна модель поведінки формується саме в перших класах життя, що відповідає стратегічному завданню створити нове покоління, орієнтоване на Росію [21].

Отже, з 2014 року культурно-інформаційний вимір став одним із головних інструментів гібридної агресії Росії проти України. Пропаганда, масова дезінформація, нав'язування російської мови та переосмислення історії створюють середовище, в якому російські наративи подаються як законні. У такій ситуації культура стає сферою конфлікту, а мова – інструментом політичного впливу. Протидія цим процесам має включати розвиток власних культурних інституцій, підтримку українськомовного медіапростору та цілеспрямовані програми з відновлення історичної пам'яті. Важливо

посилювати критичне мислення суспільства, щоб зменшити вразливість до зовнішніх маніпуляцій та затвердити позицію України у світовому просторі.

Висновки до розділу 1

На основі визначення сутності, типології та механізмів культурно-інформаційного впливу в міжнародних відносинах, встановлено, що у XXI столітті культурно-інформаційний вимір набув стратегічного значення у міжнародних відносинах. Держава використовує культурну спадщину, цінності, медіа та цифрові технології для формування привабливого іміджу та впливу на світогляд інших народів. Вплив поєднує можливості зміцнення комунікації й співпраці з інформаційними стратегіями та за допомогою цього трансформує систему цінностей і поведінкові моделі суспільств.

Визначено, що культурно-інформаційний вплив реалізується через кілька основних форм. Основними інструментами є культурна дипломатія (презентація національної ідентичності, традицій і цінностей для налагодження взаєморозуміння та партнерства), інформаційно-комунікаційний вплив (використання традиційних і новітніх медіа, соціальних мереж та стратегічних комунікацій для поширення наративів і формування громадської думки) та інституційно-дипломатичні ініціативи (діяльність державних та недержавних структур, культурних центрів, фондів і програм обміну, які інтегрують культурні проекти з інформаційними стратегіями).

Досліджуючи культурну та інформаційну експансію як інструмент зовнішньої політики РФ, виявлено, що основними її каналами є сучасні медіа та цифрові платформи. Російські державні та прокремлівські телеканали, інтернет-видання і соціальні мережі транслюють один і той самий контент одночасно через велику кількість ресурсів. РФ розгортала мережу культурно-освітніх інститутів за кордоном, які через курси мови, обміни та гранти формують лояльні до Кремля спільноти. Поєднання традиційних та цифрових каналів дозволяє Росії ефективно поширювати пропаганду і дезінформацію,

послаблюючи інформаційну безпеку сусідів.

На основі аналізу інструментів культурно-інформаційного впливу РФ на Україну доведено, що агресор свідомо використовує культурно-інформаційні механізми як частину гібридної війни проти України. Після анексії Криму 2014 року та особливо після повномасштабного вторгнення 2022 року Кремль активізував пропагандистські кампанії, готує узгоджені фейки та «альтернативні факти» для створення паніки та дискредитації України. На окупованих територіях і в контрольованих регіонах Росія кардинально змінює систему освіти та історичну політику, незалежність України називається «так званою», війна – «спеціальною військовою операцією», запроваджуються російські підручники й програми, маргіналізується українська мова. Кремль проводить ідеологічні культурні заходи для закріплення нарративу «русского мира» і формування проросійської ідентичності.

Застосування російських культурно-інформаційних інструментів спрямоване на послаблення української національної єдності та легітимізацію агресії. Ці дії суперечать міжнародним нормам і відрізняються від прозорої культурної дипломатії.

РОЗДІЛ 2

РОСІЙСЬКА СТРАТЕГІЯ КУЛЬТУРНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ВПЛИВУ НА УКРАЇНУ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

2.1. Етапи формування культурно-інформаційного впливу РФ щодо України

Російська стратегія культурно-інформаційного впливу на Україну в її сучасному прояві виступає як продуманий, багаторівневий проект, який поєднує інструменти культурної дипломатії, інформаційної операції та місцевого культурно-політичного управління. Стратегічна ціль цієї політики полягає в ослабленні здатності українського суспільства відтворювати власну культурно-історичну ідентичність і в одночасному створенні альтернативного викладу фактів і подій, які потенційно можуть виправдовувати зовнішній контроль над територіями та населенням. За визначенням британського дослідника Е. Вілсона, культурно-інформаційна експансія Росії є формою гібридної влади, де культура використовується як політична зброя для досягнення зовнішньополітичних цілей [111].

Система впливу має чітко вибудовану ієрархічну структуру, де кожен рівень виконує окрему, але взаємопов'язану функцію у процесі формування та поширення ідеологічних наративів. На її вершині знаходиться політичне керівництво Російської Федерації – Президент, Адміністрація Президента, Міністерство закордонних справ, Рада безпеки та Міністерство культури. Вони визначають стратегічні цілі культурно-інформаційної політики та координують основні напрями зовнішнього гуманітарного впливу.

До середнього рівня відносяться інституції, які реалізують державну політику у сфері культури, інформації та релігії. До них належать Російська Православна Церква, агентство Россотрудничество, а також державні медіа – Россия 1, RT, Sputnik, ТАСС та інші. Через ці структури здійснюється просування російської ідеології та створюється позитивний образ Росії.

Нижній рівень ієрархії представлений системою культурних фондів, освітніх установ, локальних організацій та цифрових платформ. Культурні

центри, школи з викладанням російською мовою, а також численні спільноти у соціальних мережах сприяють популяризації російської культури та історії і намагаються сформувати прихильне ставлення до російської політики [42; 60; 63, с. 78]. На рис. 2.1. зображено загальну ієрархію російського культурно-інформаційного впливу на Україну.

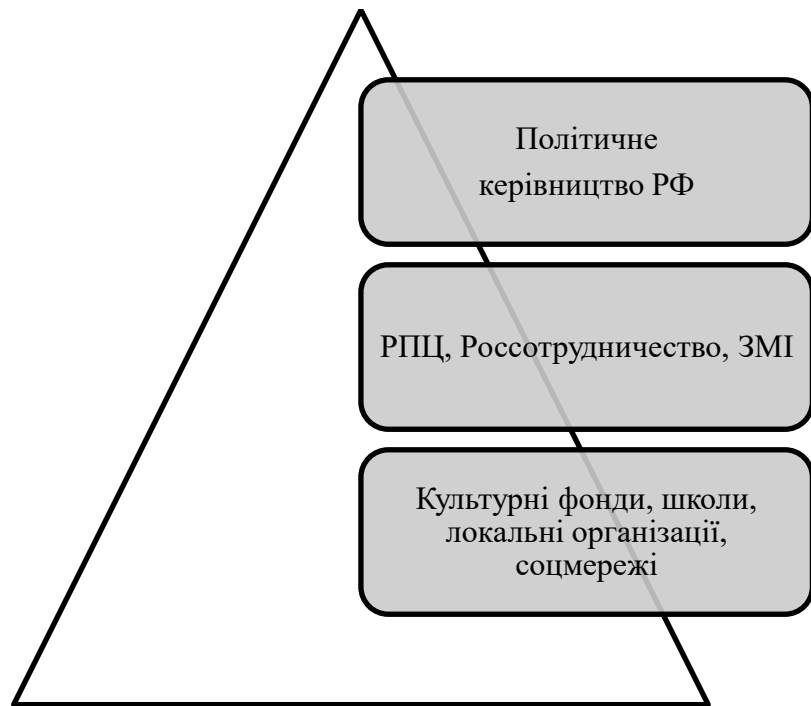

Рис. 2.1. Ієрархія російського культурно-інформаційного впливу (складено автором на основі матеріалів [42; 60; 63, с. 78])

На ідеологічному рівні російська стратегія спирається на історичні корені, пов'язані з уявленнями про спільну російську та українську цивілізацію. Для РФ важливо було підтримувати наратив, що українська мова і культура – це частина єдиного історичного простору з Росією, а не самостійне явище. Такий підхід формувався вже в 1990-ті та 2000-ні роки. Процес розвитку культурно-інформаційного впливу Російської Федерації щодо України можна розділити на три основні етапи: формування концепту «русского мира» до 2014 р., гібридну фазу впливу у 2014-2021 роках та перехід до воєнно-пропагандистської моделі, починаючи з 2022 року [65; 67].

Основні ідеологічні засади та форми культурно-інформаційного впливу РФ щодо України для кожного з етапів наведено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Етапи формування культурно-інформаційного впливу Російської Федерації щодо України (складено автором за матеріалами [41; 42; 66; 67; 76])

Етап	Період	Основні ідеологічні засади	Форми культурно-інформаційного впливу
I. Формування концепту «русского мира»	1990-2013	Трансляція уявлення про єдність російського та українського народу, спільну православну традицію, російську мову як цивілізаційний маркер.	Культурна дипломатія, створення фондів, діяльність Россотрудничества, просування спільних історичних наративів.
II. Гібридна фаза впливу	2014-2021	Спроба узаконити анексію Криму через риторику захисту співвітчизників, протиставлення «русского мира» західним цінностям, сакралізація історії.	Пропагандистські медіа-кампанії, втручання у систему освіти, інформаційні операції, підтримка релігійних структур Московського патріархату, дезінформація.
III. Перехід до воєнно-пропагандистської моделі	2022-2025	Агресивне утвердження концепції історичної єдності народів, використання культури як інструмента виправдання війни, Z-ідеологія.	Русифікація освіти на окупованих територіях, масові культурні заходи з пропагандистськими символами, знищення українських культурних інституцій, медіа-кампанії у Telegram, YouTube, TikTok.

Після розпаду СРСР концепція «русского мира» еволюціонувала від гуманітарної ініціативи до інструменту зовнішньої політики. Спершу вона подавалася як проект культурної інтеграції – спроба підтримати зв'язки з російською діаспорою, зберегти мову, православ'я та історичну пам'ять.

Ідеологічне обґрунтування цього підходу стало помітним у заявах як політичного керівництва РФ, так і представників Російської Православної Церкви. У статті «Про історичну єдність росіян та українців» В. Путін стверджував, що росіяни, українці та білоруси – це один народ, який має спільну історію і духовне коріння, а сучасні кордони України є результатом «помилки минулого». Подібна риторика створювала основу для заперечення окремої української національної ідентичності, підміняючи її уявленням про єдину руську цивілізацію [26].

Незважаючи на те, що збройний конфлікт 2014 року започаткував військову та політичну фазу протистояння, значна частина російської стратегії була спрямована на довготривале переписування культурних сенсів. Діяльність російських державних і напівдержавних структур у ці роки включала масштабне проникнення у мовне, освітнє й інформаційне поле через постачання підручників, видання наукової та популярної літератури з відповідною інтерпретацією історії, трансляцію теле- та радіопрограм, які мали на меті поставити під сумнів українську державність та національну пам'ять. На територіях, які опинились під контролем проросійських адміністрацій, відбувалося активне формування локальних культур, таких як Донецька та Луганська Народні Республіки. Відкривалися нові музеї та театри з відредагованими експозиціями, переписувалися шкільні програми, здійснювався систематичний процес вилучення української культурної спадщини. Фонди бібліотек і музейні колекції поповнювалися переважно російським матеріалом або вивозилися до регіонів під контролем РФ.

Починаючи з 2014 року, після анексії Криму та початку війни на Донбасі, «русский мир» використовувався для пояснення морального обов'язку Росії захищати співвітчизників і відновлювати історичну справедливість. Концепція була створена для формування уявлення про Росію як центра окремої цивілізації, альтернативної Заходу, що має власні традиційні цінності та місію захисту духовності, відмінні від західного лібералізму [65; 67; 70].

У риторичі Володимира Путіна, особливо після 2020 року, «русский мир»

спрямований на переосмислення минулого в інтересах сучасної політики. У його промовах, а саме у зверненні від 21 лютого 2022 року, Україна описується як «штучне державне утворення», створене радянською владою, що, на думку Кремля, усуває її суверенність та підкреслює спільність походження з Росією [42; 76; 92].

Початок повномасштабного вторгнення у лютому 2022 року ознаменував якісну зміну у формі та інтенсивності культурно-інформаційного впливу. Стратегія перейшла від комбінованих дій до відкритої воєнно-пропагандистської моделі, де культура та інформація використовуються як інструменти підтримки військової логіки. Основними елементами цієї стадії є русифікація освітніх програм на окупованих територіях, впровадження Z-символіки та інших ідеологічних маркерів у публічному просторі, організацію масових культурних заходів зі спрямованими тематичними акцентами, які, на думку РФ, мали би мати ефект визнання та довіри, а також цілеспрямовану кампанію щодо руйнування або обмеження українських культурних інституцій.

У перші тижні після початку повномасштабного вторгнення РФ активно формувала виклад інформації про війну як про «спеціальну воєнну операцію» з метою зменшити сприйняття масштабів агресії серед російського населення та міжнародної аудиторії. Центр протидії дезінформації відзначає, що однією з перших задач російської пропаганди було усунення терміну агресія та війна.

У цей же період з метою обґрунтувати військове вторгнення на територію України спостерігалось активне посилення дискредитаційних висловів про українську владу. Російські ЗМІ постійно стверджували, що Україна – це нацистська та терористична держава [42; 56, с. 61; 65; 67].

Наступним етапом стало поширення дезінформації на міжнародному рівні через соціальні мережі. Було проведено кампанії з ботами, супутніми профілями, фейковими медіа, які імітують авторитетні джерела. Дослідження показало, що понад 349 тисяч повідомлень із проросійською підтримкою охопили близько 14,4 мільйонів користувачів, при цьому значна

частина повідомлень була поширена саме ботами або неактивними профілями.

Фейкові історії про біолабораторії, хімічну, ядерну загрозу з боку України були ще одним способом культурно-інформаційного впливу. Згідно з дослідженнями, в 2022-2023 роках вони продовжували активно розповсюджуватись, часто їх поєднували із заявами чи подіями, які могли бути підставою цих тверджень [56, с. 61].

У процесі воєнної кампанії відбувалася зміна тональності та змісту. Спочатку вислови були агресивні, з акцентом на швидку перемогу з боку РФ, далі – на виправдання зволікань та поразок, в тому числі через уявні зовнішні змови з НАТО або США, саботаж всередині, русофобію Заходу, об'єктивну неможливість агресору захопити темпи або території через спротив, а також великі втрати серед цивільного населення. Вони посилювали міжнародні інформаційні операції, спрямовані на підрив довіри між Україною та її партнерами [63, с. 78].

З початком повномасштабного вторгнення РФ на територію України у 2022 році на культурному рівні, як спосіб стерти локальну ідентичність, збільшити відчуття втрати, викликати страх і безнадію, відбувались регулярні фізичні руйнування, повне знищення або вивезення пам'яток культури, музейних колекцій, архітектурних об'єктів, об'єктів нематеріальної спадщини та церковних споруд [66, с. 26; 83, с. 12].

Одним із перших символів культурних втрат став Іванківський історико-краєзнавчий музей у Київській області, знищений наприкінці лютого 2022 року внаслідок пожежі після обстрілу, де зберігалися десятки робіт народної художниці М. Приймаченко, більшість з яких було втрачено. Найбільших руйнувань зазнав Маріуполь. У березні 2022 року під час інтенсивних бомбардувань було знищено драматичний театр, який слугував укриттям для мирних жителів, а також музеї та галереї, з яких вивезено тисячі експонатів. Подібні втрати зазнали Харків та Чернігів. Особливо символічним стало знищення духовних центрів. У Бучі під час окупації територію біля Свято-Андріївської церкви було перетворено на місце масових поховань.

За даними ЮНЕСКО, станом на 2025 рік в Україні було понад тисячу випадків пошкодження або повного знищення культурних об'єктів – музеїв, бібліотек, історичних будівель, церков і пам'ятників. Більшість з них зруйновано саме внаслідок російських обстрілів. Системність таких інцидентів свідчить про цілеспрямований тиск на культурну ідентичність українського народу [70; 83, с. 12].

На рис. 2.2. зображено кількість пошкоджених об'єктів культурної спадщини України станом на 22 вересня 2025 року.

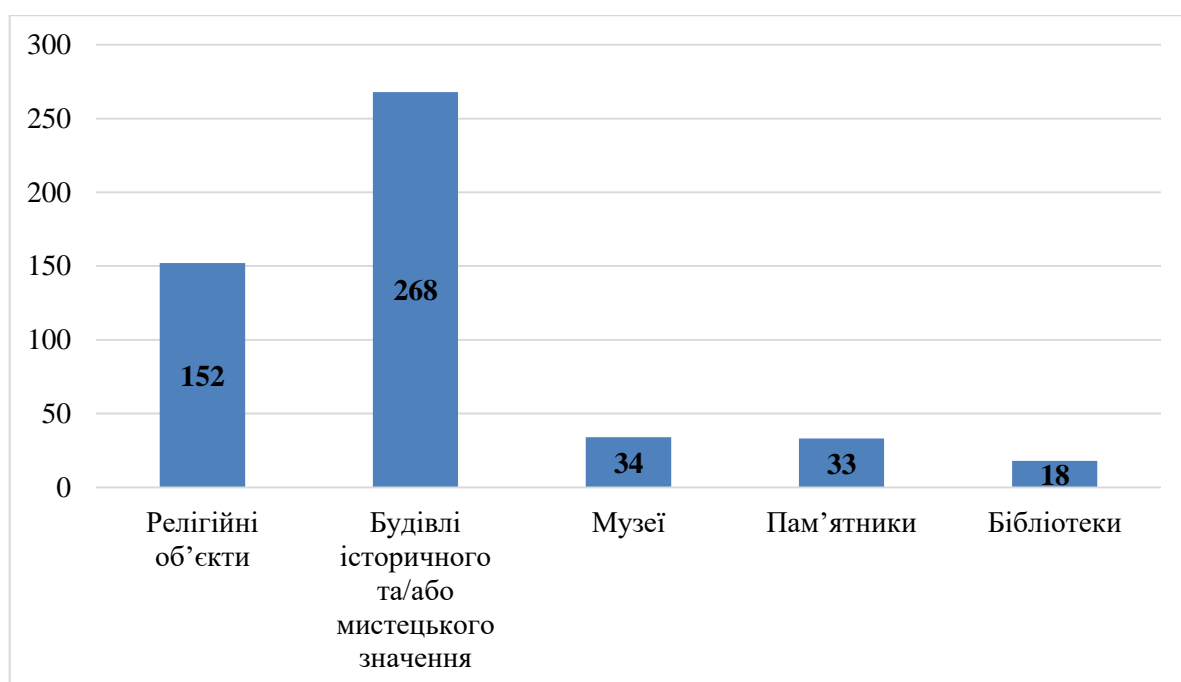

Рис. 2.2. Частина пошкоджених об'єктів культурної спадщини в Україні за категоріями у 2022-2025 рр. [70; 83].

Найбільшу частку серед зруйнованих об'єктів становлять будівлі історичного та мистецького значення – 268 одиниць або понад половину усіх зафіксованих випадків. На другому місці за масштабами пошкоджень опинилися релігійні об'єкти – 152 одиниці, на третьому – музеї, впродовж 2022-2025 років на території України було пошкоджено 34 об'єкти даного типу [70].

Незважаючи на те, що окремі елементи стратегії показують

результативність у персональному сприйнятті та частковому переключенні частин аудиторії на проросійські наративи, загальна ефективність культурно-інформаційного впливу РФ на українське населення та світ є обмеженою в умовах посиленої національної мобілізації та міжнародної солідарності з Україною. Зміни у системі освіти, втручання у пам'ять і культурні інститути створюють передумови для поступового ослаблення національної ідентичності у тих регіонах, де контроль здійснюється стабільно [93; 106].

Після початку повномасштабної агресії російська культурна дипломатія взяла новий курс. Россотрудничество одразу ж переключилося на підтримку воєнних наративів та гуманітарних програм у захоплених регіонах. З 2022 року центри Россотрудничества на окупованих територіях стали поширювати мілітаризовану пропаганду і допомагати місцевому населенню, активно протидіючи будь-яким спробам санкцій чи залякування Росії. Формальні контакти Россотрудничества з відомствами інших держав опинилися під санкціями і припинилися, що частково дискредитувало його роль поза межами РФ [12, с. 62].

Задовго до повномасштабної війни Кремль закріплював у законах нові підґрунтя для культурного впливу на Україну. У 2019-2020 роках були ухвалені поправки до закону «Про громадянство», що суттєво спростили отримання російського паспорта для жителів України. Експерти зауважують, що завдяки цим змінам прискорилося поширення російських паспортів в Україні, а російське громадянство стало інструментом демографічного тиску. Офіційна підтримка захисту прав російськомовних на законодавчому рівні формально виглядає гуманно, але все ж таки такого роду договірні зв'язки лише підсилюють єдність громадян України з РФ. Через юридичне оформлення громадянства та статусу співвітчизників Москва намагалася легалізувати свій культурно-політичний вплив на значну частину українського суспільства [114, с. 11].

Інституційна система культурного впливу Росії в Україні мала ідеологічні та пропагандистські цілі, але міжнародні організації неодноразово

підкреслювали агресивний характер цієї політики. Технічна допомога, санкції, культурні ініціативи на підтримку України на міжнародному рівні свідчать про те, що українське суспільство та світове співтовариство розпізнають у російському культурно-інформаційному тиску негативний вплив, спрямований на підірив самобутності України [84, с. 2].

Отже, російська культурно-інформаційна стратегія щодо України сформована як ієрархічна та поетапна система, яка еволюціонувала від концепції «русского мира» до відкритої воєнно-пропагандистської моделі після 2022 року. Вона поєднує політичне керівництво, державні та культурні інституції, медіа і мережу цифрових платформ, що дозволяє послідовно формувати альтернативні історичні й культурні наративи. Стратегічна мета полягає у підміні української ідентичності образом «спільної цивілізації» як підстави для зовнішнього контролю. Водночас масштаби цього впливу стримуються високим рівнем суспільної консолідації в Україні та підтримкою міжнародних партнерів, однак його тривала дія створює ризики для культурної стійкості, що потребує цілісної гуманітарної та інформаційної стратегії у відповідь.

2.2. Основні канали, платформи та наративи російського інформаційного впливу на Україну в період повномасштабної війни

Від початку повномасштабного вторгнення в Україну у 2022 році телебачення стало центральним інструментом формування суспільних установок, спрямованих на виправдання агресивних дій Росії та підтримку стабільності внутрішнього політичного режиму. Російські державні медіа діють у межах чітко регламентованої системи інформаційного контролю, де кожен сюжет і коментар проходить багаторівневу редакційну фільтрацію, узгоджену з урядовими структурами. Інформаційний контент створюється відповідно до політичного замовлення та стратегічних комунікаційних настанов адміністрації Президента [87, с. 160; 88].

Аналітики стверджують, що героїзація російських військових у медіа створює у глядачів відчуття моральної правоти та необхідності боротьби проти Заходу. У такий спосіб формуються колективні емоційні реакції, які знижують критичність сприйняття та підвищують рівень толерантності до втрат [108].

Телевізійний дискурс у російських ЗМІ є інструментом інформування та засобом системного психологічного впливу. Його головна функція полягає у створенні середовища, у якому населення постійно відтворює державні ідеї, не усвідомлюючи механізмів маніпуляції. Телевізійний простір у Росії перетворився на таку інформаційну екосистему з мінімальним рівнем альтернативності, яка забезпечує фон для інших тактик впливу через соціальні мережі, онлайн-платформи та дезінформаційні кампанії за межами країни [87, с. 160; 88].

Цифрові платформи стали одним із найбільш вагомих інструментів російського інформаційного впливу в умовах повномасштабної війни проти України. Якщо у 2014 році головним каналом поширення пропаганди залишалося телебачення, то після 2022 року центр комунікацій поступово перемістився в цифровий простір, де швидкість, емоційність та алгоритмічне поширення контенту значно посилюють ефективність маніпуляцій. Саме в інтернеті, насамперед у Telegram, Facebook, Twitter, YouTube і TikTok, сьогодні формується більша частина дезінформаційних повідомлень, які згодом підхоплюються традиційними медіа, створюючи ілюзію підтвердженого факту [45; 56, с. 61; 87, с. 160].

Для кількісного та якісного аналізу інструментів інформаційного впливу Російської Федерації у 2025 році було проведено дослідження, яке спиралося на моніторинг цифрового середовища за період з 1 січня по 15 квітня 2025 року. До вибірки було включено понад 12 500 одиниць контенту, створеного та поширеного на різних онлайн-платформах.

Дослідження дозволяє виокремити п'ять основних наративів, які становлять основу російських інформаційно-психологічних операцій, спрямованих проти України. Вони покликані створювати цілісну альтернативну

картину політичної реальності, у якій європейські держави та інституції постають у ролі деструктивного або ворожого чинника [41].

Основні наративи зображено на рис. 2.3.

Рис. 2.3. Основні антиєвропейські наративи РФ, які використовуються для інформаційного впливу на Україну у 2025 році [41].

Основним за інтенсивністю поширення та обсягом охоплення аудиторії є наратив Україна – маріонетка Заходу. Його ідеологічна конструкція спрямована на делегітимізацію української державності шляхом заперечення її політичної автономії та підміни поняття суверенітету концептом зовнішнього управління.

Другий за поширеністю наратив – Західні еліти отримують вигоду від війни. У досліджуваній період з 8 березня по 8 квітня 2025 року було зафіксовано 711 релевантних публікацій, сумарне охоплення яких перевищило 12,2 мільйонів переглядів. Високий відсоток українського сегменту, приблизно 48,5% або 345 повідомлень, свідчить про цільову орієнтацію на внутрішню аудиторію, де ця позиція виконує функцію морально-психологічної

дестабілізації, формуючи уявлення про корисливість західних держав і експлуатаційний характер підтримки України.

Створення та найбільше розголошення третього наративу, що ніби Європейські країни претендують на українські території, було зафіксовано після публічних заяв директора Служби зовнішньої розвідки РФ С. Нарішкіна у січні 2025 року. Впродовж наступного місяця понад 450 онлайн-ресурсів транслювали його висловлювання, формуючи медійне середовище, у якому образ територіальних претензій Заходу слугує інструментом виправдання агресивної політики РФ, поданої як захист українських земель від поділу.

У першому кварталі 2025 року в українському сегменті медіапростору також було зафіксовано понад 520 матеріалів, у яких Європа описується як простір викривлення реальності, збочень і дегуманізації. Сукупне охоплення цього наративу перевищило 7,2 мільйонів переглядів.

У додатку А, рис. А.1, зображено обсяг кількості поширених одиниць контенту за проаналізований період станом на 2025 рік.

П'ятий наратив наголошує на тому, що Європейський Союз буде приреченим на колапс, і зараз ця тема базується на маніпулятивному інтерпретуванні висловлювань європейських і російських політичних діячів, зокрема В. Суркова, російського державного діяча. Його мета – створення уявлення про внутрішню слабкість, бюрократичну недієздатність та політичний розподіл ЄС. За період з 19 березня по 15 квітня 2025 року було зафіксовано 336 публікацій, які сумарно зібрали понад 6,15 мільйонів переглядів [41].

Однією з найактивніших платформ поширення дезінформації у період повномасштабної війни став Telegram. За допомогою моніторингу було визначено, що саме через Telegram відбувається основне просування наративу Україна – маріонетка Заходу. Загальне охоплення індексованого контенту з цим наративом сягнуло 84,8 мільйонів переглядів, із яких понад 51% було спрямовано на українську аудиторію. У межах даного наративу виявлено 57 фейкових українських Telegram-каналів, що публікували понад 150 повідомлень. Середня кількість постів на один канал становила 2,6 одиниць.

У Telegram активно діють офіційні пропагандистські ресурси та численні канали, що імітують незалежну журналістику. Найвідоміші серед них – Rybar, WarGonzo, Grey Zone і Readovka, які публікують воєнні хроніки з емоційним тоном та сумнівними відео, демонструючи «успіхи» російських військових і дискредитуючи українських захисників. За даними Atlantic Council, частина цього контенту координується структурами, пов'язаними з Міністерством оборони РФ. У 2023 році канал Rybar було офіційно відзначено Міністерством оборони Росії як інформаційного партнера [44, с. 28; 52; 81, с. 24].

Другим за масштабом каналом поширення інформаційного впливу є мережі вебсайтів і псевдо-українських медіаплатформ, які діють за принципом синхронної публікації. Одночасне розміщення однакових матеріалів на десятках сайтів створює ефект масової позиції та сприяє штучному узаконенню російської ідеології у пошукових системах. Під час пікових інформаційних атак фіксувалося зростання активності бот-акаунтів у соцмережах на 200-300% [5; 11, с. 243; 73].

Російські спецслужби часто використовують штучний інтелект для генерування медіаконтенту та його подальших маніпуляцій. Аналітики виявили операцію Overload, яка з вересня 2024 року до травня 2025 року створила майже 600 одиниць маніпулятивних матеріалів у вигляді зображень, відео, QR-кодів, фейкових сайтів (але у попередні 12 місяців їх налічувалось близько 230). Завдяки доступним безкоштовним AI-інструментам російські дезінформатори можуть створювати матеріали у масштабнішій та витонченішій манері.

У 2024-2025 роках кількість відео з підробленими AI-голосами відомих осіб за вісім місяців зросла з близько 150 до 367 роликів. У таких фейкових відео штучно створені голоси причетних експертів чи чиновників озвучують контент, який не відповідає їх реальним поглядам. Використання нейромереж для озвучення додає фальсифікаціям автентичності і робить їх менш підозрілими для глядачів [57; 82].

На відміну від Telegram, платформи YouTube і TikTok забезпечують більш візуально-емоційний рівень впливу. Російські пропагандистські

структури використовують відеоконтент для створення образів героїзму, самопожертви та виправданої жорстокості [100, с. 55].

У TikTok під виглядом розважального контенту поширюються кліпи із символікою Z, відео з фронту та фрагменти виступів російських пропагандистів. Деякі з них набирають мільйони переглядів, хоча згодом виявляються інсценованими. Значну частину контенту створюють маловідомі інфлюенсери, які масово публікують відео, спрямовані на дискредитацію української влади та армії, використовуючи формат особистих звернень для створення ефекту «народної думки». У першій половині 2024 року TikTok охоплював 9,4 мільйонів українських користувачів віком 18-55 років. Понад чверть дорослого населення країни надає TikTok статусу джерела новин. Треба відзначити, що великі аудиторії нових платформ роблять таку індустрію особливо привабливою [5; 15].

Згідно досліджень, проведених у період з лютого по липень 2022 року, масова динаміка активності проросійських повідомлень у Twitter мала виразні коливання, які пов'язані з основними міжнародними подіями. Найвищий рівень активності було зафіксовано 2 березня 2022 року, коли Генеральна Асамблея ООН ухвалила резолюцію ES-11/1, у якій засудила вторгнення РФ в Україну. У цей день було опубліковано 64 738 проросійських повідомлень, 3 березня – 103772, а 4 березня – 66794 відповідно [45].

Помітні стрибки активності в ці дні навряд чи можна вважати випадковими, адже проросійські повідомлення помітно реагували на зростання міжнародного резонансу щодо засудження дій РФ. Посилення світової уваги формувало вигідний інформаційний контекст, що підштовхував до розширення скоординованої активності. У періоди найбільшої інтенсивності мережа виявляла ознаки одночасного запуску кількох узгоджених груп впливу, спрямованих не лише на збільшення обсягу контенту, а й на розширення його географічної присутності.

Аналіз показав, що 2 березня 2022 року близько 41,7% усіх проросійських повідомлень походили з Індії, 5,9% – Пакистану, а 2% – з Нігерії. Наступного

дня, 3 березня, частка повідомлень із США різко зросла до 14,1%, з Нігерії – 10,5%, а з Індії – до 10% [45].

На рис. 2.4. зображено динаміку кількості проросійських повідомлень у Twitter під час перших днів вторгнення РФ в Україну.

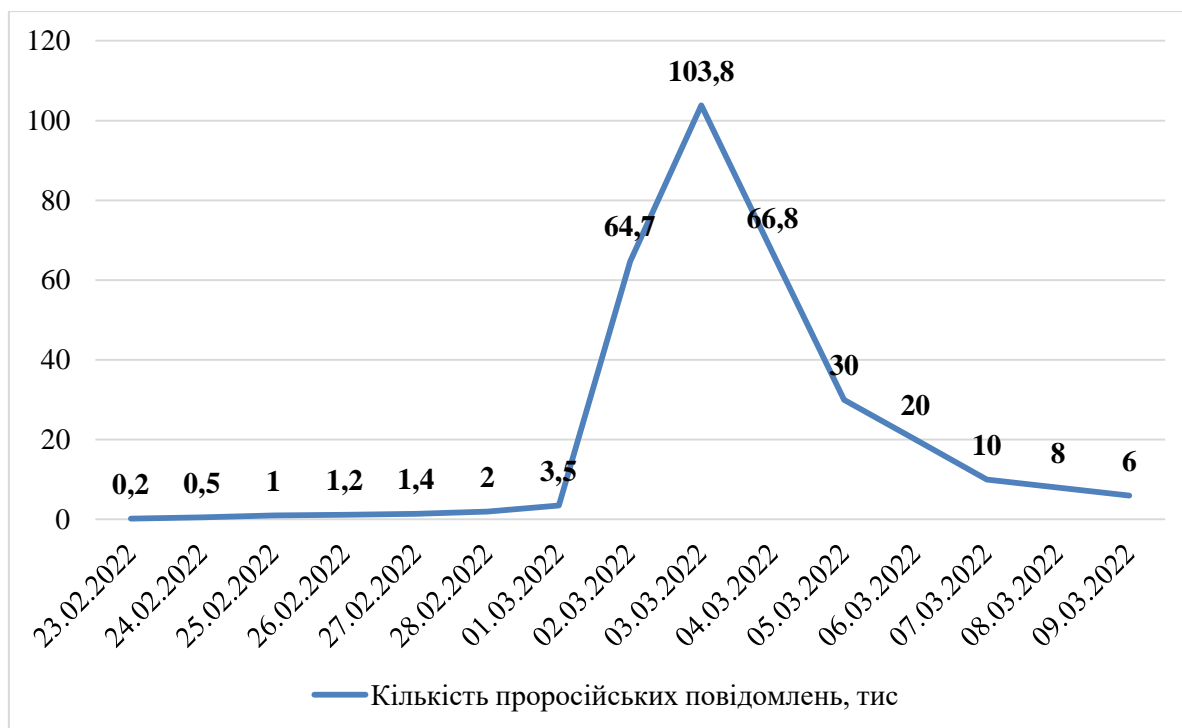

Рис. 2.4. Динаміка кількості проросійських повідомлень у Twitter під час перших днів вторгнення РФ в Україну за період лютий-березень 2022 року [45].

Підсумовуючи, у період повномасштабної війни російський інформаційний вплив виявився складною, багатошаровою системою, що об'єднує державні ЗМІ, цифрові платформи та мережі контрольованих онлайн-ресурсів. Телебачення визначає основний ідеологічний наратив, тоді як цифрове середовище забезпечує його швидке відтворення через візуальний та емоційно заряджений контент, включаючи штучно створені матеріали. Головною метою цієї стратегії є спотворення сприйняття реальності, підрив легітимності української держави та поступове зменшення зовнішньої підтримки України. У довгостроковій перспективі цей вплив становить загрозу для демократичних суспільств, оскільки підриває механізми критичного мислення та довіру до надійних джерел інформації. На нашу думку, ефективні контрзаходи вимагають поєднання зміцнення незалежного вітчизняного

мовлення, системних програм медіаграмотності та використання сучасних технологій для виявлення дезінформації у співпраці з міжнародними партнерами та цивільним сектором.

2.3. Роль культурних інститутів, релігії та медіа у просуванні російського впливу в Україні під час війни

У сучасній війні культури, інформації та символів роль інституцій, які формують світогляд, залишається не менш важливою, ніж бойові дії. У випадку України російський вплив через культурні центри, релігійну інфраструктуру та медіа реалізується не випадково, а послідовно, з урахуванням локальних особливостей і через адаптацію стратегій залежно від регіону.

Починаючи з 2014 року, і особливо після повномасштабного вторгнення 2022 року, Росія активно використовує Російську Православну Церкву як один із центральних ідеологічних інструментів впливу на громадську свідомість. РПЦ не просто стає частиною державної політики, а допомагає виправдати мобілізацію та захоплення чужих територій.

Релігійна пропагандна війни впливає на внутрішню аудиторію Росії та прагне проникнути в суспільства з історичними зв'язками до РПЦ, включно з українськими територіями, де Московський патріархат має присутність. У таких місцях релігійні громади виступають непрямим інструментом впливу – через них здійснюється тиск або поширюється потрібна ідеологія, але це робиться у м'який, непомітний спосіб, під виглядом звичайної релігійної діяльності для поширення проросійських ідей.

До таких механізмів належать поширення через церковні проповіді та парафіяльні видання висловів про єдність православного простору та штучне створення української державності, використання церковних свят як нагод для трансляції політичних тез, а також залучення священників до інформаційних кампаній у соціальних мережах [35, с. 115; 88].

Впродовж 2022-2024 років за даними українських соціологічних

досліджень, частка населення, яке себе вважає віруючим, змінювалась. У 2022 р. відбувалось зростання кількості віруючих людей до 74% на тлі зростання релігійної активності, але вже у 2024 р. відбулось зниження до 68% через психологічну втому від війни та зміну соціального клімату [35, с. 115].

Одночасно помітною є різна динаміка довіри до церковних структур, а саме зменшення підтримки Московського патріархату внаслідок її асоціації з агресором і державними репресіями проти України.

Аналіз графічних показників дозволяє відстежити зростання довіри до Православної Церкви України, частка якої у структурі релігійної підтримки збільшилася з 44% у 2018 році до 60% у 2024 році. Зміцнення позицій ПЦУ можна пояснити активним відмежуванням від російських церковних структур, посиленням публічної підтримки з боку державних органів та підвищенням ролі церкви у сфері волонтерства та моральної підтримки військових.

Рівень довіри до Московського патріархату демонструє різке зниження з 25% у 2018 році до 9% у 2024 році. Падіння більш ніж утричі відображає суспільну реакцію на зв'язки цієї інституції з Московським патріархатом і загалом із російським релігійно-політичним впливом.

У додатку Б, рис. Б.1, зображено динаміку рівня довіри до церковних структур в Україні за період 2018-2024 рр.

Показники довіри до інших релігійних конфесій впродовж проаналізованого періоду залишаються відносно стабільними, коливаючись у межах 29-31%. Протестантські, греко-католицькі та інші громади на території України утримують сталий рівень суспільного схвалення без суттєвих коливань.

За даними Центру Разумкова, у 2024 році найвищий рівень присутності громад, що підпорядковуються Московському патріархату, було зафіксовано у південних і східних областях – Запорізькій, Одеській, Дніпропетровській. Найвищий рівень підтримки ПЦУ – у Центральному регіоні, де до неї належить 45% віруючих людей. У Південному та Західному регіонах частка прихильників ПЦУ становить по 28%, на Сході – 29,5% [35, с. 115].

Окрему категорію становлять респонденти, які визначають себе як просто православні, тобто не визнають свою релігійну приналежність із жодною з наявних церковних юрисдикцій. У даному випадку православ'я сприймається не стільки як інституційна належність, скільки як елемент національної чи родинної спадщини. Найбільше представників цієї групи зафіксовано у Центральному, Східному та Південному регіонах, приблизно 17-18%. На Заході України їх частка залишається низькою – лише 4% [35, с. 115].

Найбільша кількість громад Московського патріархату у південних та східних областях частково пояснюється історичними чинниками – тривалим домінуванням російської церковної традиції, мовною ситуацією та впливом місцевих священнослужителів, які залишаються лояльними до РПЦ. У цих регіонах досі діють окремі єпархії, які підтримують канонічний зв'язок із Росією та проводять богослужіння російською мовою. На місцевому рівні це проявляється через збереження парафій, які, навіть після повномасштабного вторгнення, формально не змінили підпорядкування, мотивуючи це аполітичністю чи прагненням зберегти традицію.

Культурні інституції російського походження, незважаючи на те, що можуть виглядати як гуманітарні та освітні майданчики, часто служать для трансляції проросійських історичних поглядів, формування контактів з місцевими елітами та створення впливу. В умовах війни такі центри дозволяють координувати пропагандистські кампанії, культурні події з політичним підтекстом і створювати інші форми м'якого впливу [35, с. 115].

Цифрові медіа і соціальні мережі значно посилили загрозу цього впливу. У молодіжному середовищі, яке є найбільш вразливим до цифрового контенту, російськомовні та проросійські медіапродукти ще до війни мали вагоме місце. Дослідження показують, що російськомовний контент зменшує орієнтацію на українську ідентичність серед молоді, хоча з початком війни ці тенденції змінюються завдяки збільшенню критичності та медіаграмотності.

Навіть в тих регіонах, де російська мова і православ'я колись були соціально важливими, медіа та релігійна діяльність тепер стають полем

боротьби за зміну культурної орієнтації. У таких умовах культурні інституції та церкви, які підтримують погляди російської влади, стають центром уваги для української державної політики, законодавства та громадянських ініціатив.

На тимчасово окупованих територіях влада Росії встановила інформаційну блокаду: за роки окупації агресори знищили або русифікували близько 300 місцевих редакцій ЗМІ, які раніше працювали на цих територіях, при цьому створивши свої проросійські медіа. Більш того, кожен окупований регіон отримав власні пропагандистські видання. У Запорізькій та Херсонській областях почали виходити газети ZOV Запоріжжя, ZOV Бердянськ, ZOV Херсон, які виправдовують окупацію та поширюють російські наративи [38].

Окупанти також активно використовували телебачення і радіо для поширення московської версії подій. Населенню окупованих районів надали безкоштовний доступ до супутникового телебачення «русский мир», а в якості місцевих каналів почали ретранслювати російські регіональні телеканали, які демонструють життя в Україні, як жахливе й невиліковне, а поразку України – неминучою. Через ці канали постійно транслюються прокремлівські сюжети й дискурс, мета яких – виправдати війну та легітимізувати російську агресію для окупованих глядачів [38].

Для закріплення контролю над захопленими територіями російська влада масово інвестувала в так звані культурні проекти. За даними досліджень, у 2022-2023 роках Президентський фонд культурних ініціатив РФ профінансував єдиний культурний простір у нових регіонах на суму близько понад 38 мільйонів доларів США. На ці кошти було організовано низку заходів із проросійською ідеологією – у Маріуполі відбулася дитяча вистава «Храбрый литейщик», а також проводили експедиції та зйомки серіалу про Запорізьку АЕС, щоб насаджувати там традиційні моральні цінності Росії. Або, як приклад, у російських таборах на окупованих територіях діють так звані «табори перевиховання», куди насильно вивозять українських дітей аби інтенсивно прищеплювати їм кремлівську ідеологію [72].

У 2023 році на території вже окупованого Маріуполя, Курахове та

Старобільську почали відкривати нові кінотеатри, де показують майже виключно російські фільми. Мінкультури та Міноборони РФ залучили професійних артистів та музикантів, які виїжджають на окуповані території для патріотичних концертів та виступів із промовама, спрямованими на підняття бойового духу російських військових і лояльного до Москви населення [72].

На законодавчому рівні в РФ ухвалено норми, що автоматично вносять українські пам'ятки з нових регіонів до реєстру російської культурної спадщини. На практиці ж це супроводжується масовим грабунком та вивезенням музейних експонатів. Під час відступу з Херсона в березні 2022 року російські окупанти викрали понад 15 тисяч унікальних експонатів з регіональних музеїв і бібліотек. Серед них – скіфське золото IV століття з Мелітопольського музею та цінні картини й скульптури з Маріупольського музеїв [72].

Українська влада намагається якомога активніше та ефективніше протидіяти культурній агресії Кремля. Наприклад, ще навесні-влітку 2022 року парламент України ухвалив закони, відповідно до яких заборонено друкувати і ввозити російські книжки без окремого дозволу, а також заборонено транслювати російську музику у медіа та громадських місцях [62].

Росія й за межами України продовжує видавати свою культурну дипломатію за пропаганду. Створені Кремлем культурно-освітні центри в інших країнах часто є прикриттям для інформаційних операцій, а під виглядом концертів, виставок та мовних курсів часто ці майданчики лише поширюють російські наративи [40].

Таким чином, російський культурно-інформаційний та релігійний вплив в Україні є елементом цілеспрямованої стратегії ідеологічного контролю, що поєднує інструменти церковних структур, культурних ініціатив і проросійських медіа. Використання РПЦ і пов'язаних із нею інституцій дозволяє інтегрувати політичні наративи у сферу духовних і моральних цінностей, що робить таку форму впливу особливо прихованою та довготривалою. Водночас, зниження довіри до Московського патріархату та зростання підтримки Української

Православної Церкви вказують на посилення української культурної та релігійної самоідентифікації як відповідь на агресію. За цих умов ключовим завданням є зміцнення українських культурних та духовних інституцій, підтримка комунікації всередині громад, розвиток критичного мислення щодо релігійного та інформаційного контенту задля запобігання повторному використанню віри і культури як інструментів зовнішнього впливу.

Висновки до розділу 2

У результаті дослідження встановлено, що російський культурно-інформаційний вплив на Україну має довготривалу еволюцію від формування спільного пострадянського інформаційного простору у 1990-х роках до інформаційних операцій після 2014 року та відкритої пропаганди після 2022 року. Ідеологічною основою цього впливу стала концепція «русского мира», яка трансформувалася з культурного проекту в політичний інструмент узаконення агресії та нав'язування російської ідентичності.

Ієрархічна система культурно-інформаційного впливу РФ включає державні органи, офіційні медіа, релігійні структури, освітньо-культурні інституції та мережі м'якої сили закордоном. Її діяльність координується централізовано і використовує багато засобів, до яких входить дезінформація, історичні маніпуляції, культурні заходи, лобізм у медіа та цифрова пропаганда.

На основі дослідження основних каналів, платформ та наративів російського інформаційного впливу на Україну в період повномасштабної війни встановлено, що російська окупаційна політика супроводжується системною русифікацією та знищенням української культурної спадщини. На тимчасово окупованих територіях та на територіях проведення бойових дій частково було введено заборону української мови, здійснюється вилучення українських підручників, руйнування музеїв і храмів, викрадення культурних цінностей. Виявлено, що медіа, цифрові платформи та соціальні мережі стали основними каналами поширення російських наративів. Через RT, Sputnik,

Telegram-канали, YouTube та TikTok поширюються дезінформаційні кампанії, спрямовані на підрив довіри до українських інституцій та формування хибного образу війни.

Дослідження ролі культурних інститутів у просуванні російського впливу в Україні під час війни показало зниження рівня ефективності російської культурно-інформаційної стратегії після 2022 року внаслідок зростання медіаграмотності українців, блокування російських ЗМІ на міжнародному рівні та зміцнення інформаційної безпеки держави. Україна потребує подальшого розвитку власного гуманітарного простору: підтримки українського медіаконтенту, посилення культурної дипломатії та розширення співпраці з міжнародними партнерами у сфері інформаційної стійкості.

РОЗДІЛ 3

ПРОТИДІЯ СТРАТЕГІЇ КУЛЬТУРНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ВПЛИВУ РФ НА УКРАЇНУ: НАЦІОНАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ ТА МІЖНАРОДНА ПІДТРИМКА

3.1. Державна політика України у сфері протидії культурно-інформаційному впливу РФ в період повномасштабної війни

Культурно-інформаційний вплив Росії є частиною війни проти України, спрямованої на приниження української державності, мови та історії. Уряд України визначає протидію цим загрозам одним із пріоритетів національної безпеки після повномасштабного вторгнення РФ у лютому 2022 року. До завдань державної політики з протидії культурно-інформаційного впливу уряд включає формування нормативно-правових актів, впровадження інструментів, що використовуються для протидії цим загрозам, а також оцінення їх ефективності [19].

Згідно із Законом України «Про медіа», підписаним 29 грудня 2022 року та введеним у дію 31 березня 2023 року, Національна рада з питань телебачення і радіомовлення отримала розширені повноваження. У межах цих повноважень вона, зокрема, здійснює реєстрацію онлайн-видань і друкованих ЗМІ. Одночасно законодавство встановило нову систему регулювання взаємодії між медіа та державними органами, що покликана визначати вимоги до контенту без запровадження цензури. Закон також передбачає відповідальність за поширення дезінформації, а стаття 110 містить заборону матеріалів, які принижують державну мову або заперечують існування української державності.

У редакції Закону «Про інформацію» 2022 року, а також у положеннях Національної стратегії інформаційної безпеки, затвердженої Указом Президента №685/2021, інформаційна безпека визначена як один із ключових національних пріоритетів, що передбачає захист інформаційного простору від ворожих впливів. Паралельно Закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної» 2019 року закріплює пріоритет української

мови у державних і соціальних сферах, посилюючи інформаційну незалежність України, адже формування власного мовного простору протидіє поширенню російських наративів. Додатково чинними залишаються закони «Про телебачення і радіомовлення», які регулюють мову ефіру та визначають частку українського аудіовізуального продукту [19; 34].

Після набуття чинності Законом «Про медіа» Національна рада з питань телебачення і радіомовлення вже з 2023 року розпочала перевірку медіа на відповідність оновленим стандартам. У цьому процесі було створено реєстр онлайн-ЗМІ, а також оновлено нормативи щодо мовлення; за порушення контент-стандартів передбачено санкції у вигляді штрафів або анулювання ліцензії. Практика контролю вже функціонує, хоча окремі механізми регулювання все ще потребують доопрацювання. Ухвалення зазначених законів розглядається як важливий крок у зміцненні захисту національної ідентичності в умовах війни.

У цьому контексті законопроект № 8371 «Про зміцнення національної безпеки у сфері свободи совісті» встановлює заборону діяльності релігійних організацій, пов'язаних із Росією. Документ визначає, що Українська Православна Церква Московського патріархату має протягом дев'яти місяців розірвати інституційні зв'язки з Російською Православною Церквою, а ухвалення рішень щодо таких організацій належить виключно до компетенції українських судів. Парламент обґрунтовує прийняття цього акта необхідністю забезпечення свободи совісті громадян у воєнний час і констатує, що Російська Православна Церква та пов'язані з нею структури становлять загрозу національній безпеці через співпрацю з державою-агресором.

Додатково Указ Президента № 820/2022, виданий у грудні 2022 року, ввів у дію рішення Ради національної безпеки і оборони України щодо окремих аспектів діяльності релігійних організацій. Наступним кроком стало ухвалення у березні 2023 року Закону «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії», який забороняє використання географічних назв, що символізують державу-агресора або її

імперську спадщину [6; 19; 27; 34; 51].

Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки, створений при Міністерстві культури, виконує комплексні завдання, що охоплюють аналіз інформаційного поля, моніторинг дезінформаційних наративів і вразливих аудиторій, підвищення рівня медіаграмотності населення, підтримку урядових публічних комунікацій та формування системи оперативного реагування. У межах цих функцій ЦСКІБ здійснював щоденний моніторинг пропагандистських атак і проводив відповідні розслідування. Лише у 2024 році Центр підготував понад 20 ґрунтовних досліджень російської пропаганди та опублікував роз'яснювальні матеріали. Серед його ключових ініціатив – розроблення багатомовного довідника «Довідка.info» для населення в умовах надзвичайних ситуацій; чат-боти цього сервісу за два місяці зібрали понад 160 тисяч підписників. У тому ж році Центр спростував сотні фейків і разом із партнерами створив першу Хроніку інформаційної війни проти України, що зафіксувала основні прояви російських інформаційних атак.

Паралельно ЦСКІБ активно реалізовує інформаційні кампанії, спрямовані на підвищення стійкості українського суспільства. У тісній взаємодії з військовими структурами, громадськими організаціями та приватними компаніями було проведено низку проєктів, серед яких – кампанія «Екологічна відповідальність» у партнерстві з німецькими активістами та загальнонаціональна ініціатива «Ми всі за одне». Упродовж 2022-2024 років Центр реалізував кілька десятків таких кампаній [3].

Популяризація об'єктів культурної спадщини може суттєво посилити міжнародний імідж держави, демонструючи її активну участь у збереженні світової культурної спадщини. Міністерство культури та стратегічних комунікацій координує культурний фронт протидії, зосереджуючи свої зусилля на захисті культурної спадщини, інституційній підтримці українського контенту та системній деколонізації культурного простору. У 2022 році в межах цих процесів було перейменовано майже 9860 топонімів і демонтовано 145 пам'ятників радянським або російським діячам. Робота продовжується

через подальше перейменування площ і вулиць, усунення радянської символіки та реалізацію спеціальних програм, що здійснюються за підтримки держави. Уже на початку 2024 року додатково було перейменовано близько 239 географічних об'єктів [14; 23; 24, с. 47-49].

На рис. 3.1. наведено статистику по кількості перейменувань об'єктів культурної спадщини та топонімів у 2022-2024 рр. за областями.

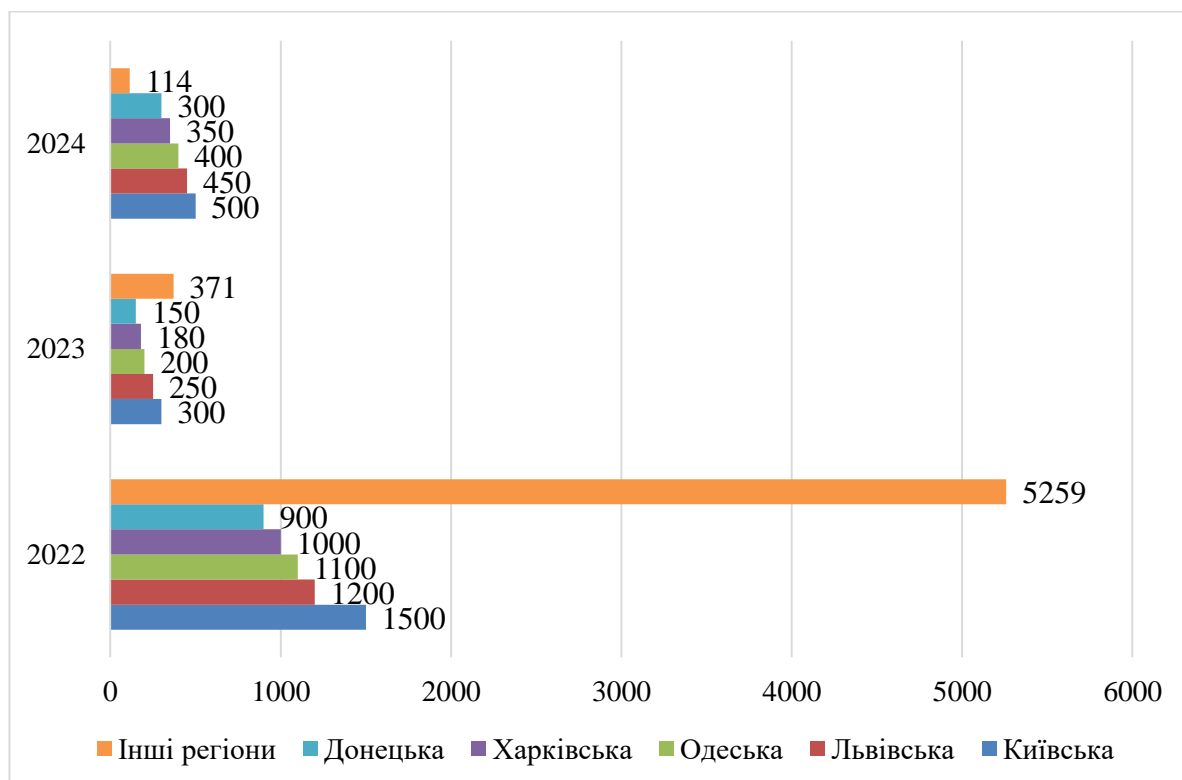

Рис. 3.1. Кількість перейменованих об'єктів культурної спадщини та топонімів у регіонах України у період 2022-2024 рр. [23].

Найбільше змін відбулося у західних і центральних областях, але й на сході активно усували радянські та російські назви. Лише за 2022 рік дерусифіковано майже 10000 об'єктів загальнодержавного масштабу.

У 2022-2023 роках держава спільно з громадськими рухами реалізувала низку кампаній, спрямованих на протидію ворожій пропаганді. Соціальні хештеги #ПравдаПеремагає та #StopRussiaNow активно поширювалися в інтернеті й з'являлися на білбордах за кордоном, формуючи

глобальне інформаційне нагадування про реальні події війни. Такі кампанії популяризують перевірені новини й аналітику замість фейків, заохочують громадян уважно ставитися до джерел та протистояти інформаційним маніпуляціям. За підтримки державних інституцій і міжнародних партнерів проводилися відео- та банерні флешмоби, спрямовані на поширення достовірних фактів про війну та критику російських дезінформаційних наративів.

Хештег #ПравдаПеремагає використовується для збирання правдивих свідчень очевидців війни й журналістських репортажів, формуючи масив достовірного контенту. Кампанія #StopRussiaNow має виразний міжнародний характер, особливо у країнах Європейського Союзу, де вона привертає увагу до спроб РФ легітимізувати агресію через поширення альтернативних фактів. Ініціативи координуються міністерствами інформаційної політики та культури у співпраці з громадськими організаціями. Їх результатом стало помітне зростання частки української тематики в онлайн-дискусії та підвищення суспільної обізнаності щодо цифрової гігієни, тобто критичного ставлення до інформаційного контенту [17; 22; 29].

Держава спільно з партнерами впроваджує цифрові платформи, спрямовані на перевірку фактів та посилення суспільної довіри. Стратегія інформаційної безпеки 2021 року визначає створення національної системи фактчекінгу, адаптованої до українських умов і здатної забезпечити сталий розвиток незалежних механізмів перевірки інформації. Запропонована методика передбачає підтримку вже наявних громадських платформ і паралельну розробку нових національних інструментів, не прив'язаних до глобальних соціальних мереж.

У співпраці Міністерства культури та інформаційної політики України і Національного агентства з питань запобігання корупції в Україні започатковано низку ініціатив із системного завантаження інформації на офіційні вебресурси, де незалежні журналісти та аналітики здійснюють спростування масових дезінформаційних матеріалів. Більш того, МКІП також анонсувало створення

спеціалізованого порталу для моніторингу й оперативного спростування неправдивих повідомлень про війну. Паралельно під час розбудови системи верифікації фейків триває співпраця з міжнародними ініціативами та професійними журналістськими об'єднаннями. Завдяки участі у міжнародних проєктах було напрацьовано методики цифрової аналітики, зокрема інструменти для ідентифікації та аналізу інформаційно-психологічних операцій (ІПСО) [33].

Унаслідок реалізації відповідних заходів поступово зміцнюються навички критичного мислення та основи цифрової гігієни. Державні програми, запроваджені після 2022 року, передбачають всеохоплюючу підготовку населення у сфері медіаграмотності. За підтримки Міністерства освіти і науки України впроваджуються освітні курси для школярів і педагогів, спрямовані на формування стійкості до інформаційних маніпуляцій. Окреме місце займає програма «Вивчай та розрізняй», орієнтована на розвиток критичного мислення та інформаційної гігієни з метою підвищення здатності протидіяти дезінформації [29].

За даними Київського міжнародного інституту соціології, станом на кінець 2024 р. лише близько 27% українців довіряли державним ЗМІ, тоді як 42% висловлювали недовіру, а 32% не мали визначеної позиції. На початку повномасштабної війни, у лютому 2022 р., ці показники були дещо вищими – відповідно 29% і 40%. Зменшення рівня довіри свідчить про зростання суспільного скепсису щодо медіаконтенту й формує суттєвий виклик для державних комунікацій. Водночас частка громадян, упевнених у власній медіаграмотності, збільшилася: більшість респондентів вважають себе здатними розпізнавати фейки. Опитування також показують, що значна частина населення оцінює інформованість суспільства про війну як вищу, ніж на її початку, та позитивно сприймає роз'яснювальні ініціативи влади [16].

Український культурний фонд продовжує фінансувати широкий спектр культурних проєктів, серед яких особливе місце займають ініціативи, спрямовані на зміцнення інформаційної безпеки та формування національної

ідентичності. Згідно зі звітом за 2023 рік, фонд провів шість програмних конкурсів, отримав 2094 заявки, а загальна сума підтриманих проєктів досягла 148,7 мільйонів гривень. Окремий напрям діяльності УКФ – підтримка проєктів, пов'язаних із збереженням культурної спадщини. На даний момент, спостерігається зростання інвестицій у креативні та культурні стартапи, зокрема й у громадах, що розташовані в зоні бойових дій [9].

Конкурс «Культура. Регіони» забезпечив підтримку локальних видань та арт-хаусів у прифронтових територіях. Крім того, фонд розширив грантові лінійки, орієнтовані на виробництво книжок, фільмів та ігор із патріотичним змістом, значна частина програм яких сприяє адаптації книжкових видань для читальних просторів із доступністю для людей з інвалідністю, а також перекладам творів місцевих авторів іноземними мовами. На додаток у 2022-2024 роках УКФ фінансував проєкти, спрямовані на цифрове відтворення архівів та збереження історичних споруд [9; 49].

Український Інститут Книги щороку проводить конкурс грантів на переклад українських книжок іноземними мовами. Завдяки таким грантам іноземні видавці отримують можливість видавати українські твори за кордоном, що сприяє підвищенню міжнародної впізнаваності України. У січні 2025 року було оголошено новий прийом заявок до програми «Translate Ukraine 2025», спрямованої на популяризацію української літератури за межами країни та зміцнення позицій України у світовому культурному просторі. Паралельно УІК організовує «Національний тиждень читання», проводить конкурси для письменників і підтримує оновлення бібліотечних фондів. Програми «Поповнення фондів бібліотек» і «Промоція читання» у 2022-2024 роках забезпечили модернізацію бібліотек сучасними українськими виданнями та сприяли проведенню буккросингів і книжкових фестивалів. Додатково створено онлайн-платформи – зокрема, «єКнига» та каталоги перекладених видань, – які мають на меті заохотити молодь до читання та полегшити комунікацію з міжнародними партнерами [102].

З початком повномасштабної війни Україна значно активізувала ведення

офіційних каналів у соціальних мережах, орієнтуючись на міжнародну аудиторію. У межах проєкту зі створення цифрової екосистеми державних комунікацій були відкриті та розвинуті офіційні сторінки держави, зокрема YouTube-канал, TikTok-акаунт та Instagram.

Міністерства й відомства паралельно створили власні TikTok-акаунти, спрямовані на молодіжну аудиторію: зокрема, Міністерство внутрішніх справ України активно підтримує TikTok-канал із короткими відеоінструкціями для громадян. За моніторингом Інституту масової інформації у лютому 2025 року, три міністерства мають регулярні та активні TikTok-акаунти, при цьому рівень ефективності та якість контенту помітно різняться [20].

Щодо комунікації з іноземною аудиторією, то її забезпечує англomовний Instagram-канал «Ukraine.ua», який швидко здобув популярність, і станом на лютий 2023 року кількість підписників вже перевищила 1 мільйон, а сторінка увійшла до ТОП-5 найпопулярніших офіційних державних профілів у світі. За даними Міністерства закордонних справ України, канали «Ukraine.ua» у Facebook, Instagram, TikTok та YouTube упродовж 2022 року згенерували понад мільярд переглядів. Зокрема, TikTok-акаунт «Ukraine.ua» отримав понад 90 мільйонів переглядів, а офіційна сторінка проєкту «War in Ukraine» – майже 6 мільйонів. Постійне поширення якісного контенту іноземними ЗМІ та лідерами думок забезпечує ширше охоплення й сприяє глибшому розумінню позиції України серед міжнародних аудиторій. У розвиток цієї екосистеми комунікації було впроваджено сервіс «Пульс», який об'єднує новини з різних міністерств. Відповідну постанову для централізації офіційних повідомлень через єдиний веб-портал і мобільний застосунок ухвалив Кабінет Міністрів, що дозволило підвищити узгодженість та оперативність державних комунікацій [1, 105].

Таким чином, у відповідь на культурний та інформаційний тиск з боку Російської Федерації, Україна впровадила комплексну систему правових та інституційних заходів для захисту свого інформаційного простору, зокрема відбулась реалізація Закону «Про медіа», програм деколонізації та просування української культурної продукції, а також ініціативи щодо підвищення

медіаграмотності, які сприяють зміцненню національної ідентичності. Не минуло це послідовної мовної політики разом з обмеженою діяльністю релігійних структур, пов'язаних із Російською Православною Церквою.

3.2. Міжнародна підтримка України в протидії російській дезінформації та культурній експансії

Міжнародна підтримка у сфері інформаційної та культурної безпеки України охоплює дипломатичні, фінансові й технологічні заходи, які здійснюють союзники та міжнародні організації з метою посилення стійкості держави до зовнішнього інформаційного тиску та збереження її культурної спадщини. Масштаб російської інформаційної війни значно зріс після повномасштабного вторгнення 2022 року, що посилило занепокоєння міжнародної спільноти. Представники ЮНЕСКО наголошують, що ООН глибоко стурбована подіями в Україні і продовжує працювати над оцінкою збитків у сферах освіти, культури, спадщини та інформації. Тим часом, протидія РФ виходить за межі воєнних дій, оскільки активно поширюється через інформаційну сферу та інструменти культурної пропаганди, що створює потребу у масштабних міжнародних заходах реагування. У відповідь, партнери України координують політики, законодавчі ініціативи та програми підтримки, спрямовані на нейтралізацію ворожих наративів і захист української ідентичності, а Естонія у цьому процесі відіграє провідну роль, ініціювавши створення Талліннського механізму об'єднаної кібероборони союзників [46, 107].

На європейському рівні функціонує Сила швидкого реагування Східного напрямку, відома через платформу EUvsDisinfo, яка систематично відстежує та спростовує кремлівську пропаганду. Посилення цього напрямку стало особливо помітним після червня 2022 року, коли було підписано оновлений Кодекс практики з дезінформації, що став унікальним саморегуляторним механізмом за участі онлайн-платформ, рекламодавців, профільних організацій та соціальних

мереж. Якщо першу версію Кодексу підписали 34 організації, то нині до нього приєдналося вже понад 40 учасників. Вони взяли на себе зобов'язання видаляти та блокувати дезінформаційний контент, забезпечувати прозорість політичної реклами, підвищувати медіаграмотність користувачів, налагоджувати співпрацю з фактчекерами та відкривати доступ до даних для науковців. У 2025 році цей механізм отримав додатковий правовий статус, оскільки Кодекс був офіційно інтегрований у рамки Digital Services Act, що перетворило його на обов'язковий Кодекс поведінки для великих онлайн-платформ [53].

Нещодавно створена група експертів у рамках Кодексу, як правило, працює над формуванням структурних індикаторів ефективності у шести ключових напрямках: поширеність дезінформації, її джерела, аудиторія, демотивація, співпраця з фактчекерами та інвестиції у протидію. У 2023 році групі було доручено провести дослідження двох із цих індикаторів, зосередившись на поширеності та джерелах дезінформації в Польщі, Іспанії та Словаччині. Виконавець дослідження здійснив аналіз сотень пошукових запитів у соціальних мережах, що дозволило зафіксувати суттєві відмінності між платформами. За результатами роботи, у середньому 42,8% вибірових твітів містили дезінформаційний контент, тоді як на YouTube частка такого контенту становила 8,2%. Статистика засвідчила, що російські фейки в окремих соціальних мережах поширюються особливо активно, що підкреслює важливість поглибленого моніторингу та адаптації методів протидії [47, с. 72].

Державний департамент США через Global Engagement Center регулярно публікує доповіді про російські кампанії дезінформації та координує міжнародні зусилля щодо протидії таким операціям. Подібно до практик ЄС, США запровадили санкції проти російських пропагандистських медіа, а одразу після початку повномасштабної війни обмежили діяльність Russia Today та Sputnik на своїй території. Поряд із цим соціальні мережі та аналітичні організації надають Україні фахову підтримку, сприяючи виявленню та спростуванню фейкових наративів Кремля. Міжнародна спільнота фактчекерів і журналістів від початку вторгнення викрила значну кількість провокацій РФ, а

розслідування довели, що відео про нібито затримання «польських диверсантів» на станції було сфальсифіковане [54].

У контексті глобальної протидії російській дезінформації важливу роль відіграють не лише окремі держави та міжнародні організації, а й безпекові структури, що активно долучаються до посилення стійкості партнерів. На цьому тлі НАТО розширює власну участь у зміцненні інформаційної та кібербезпеки України, що відображається у діяльності низки спеціалізованих центрів та програм. У Ризі функціонує Центр стратегічних комунікацій НАТО, який системно публікує аналітику російської пропаганди, а у Таллінні працює Центр кібероборони НАТО (CCDCOE), що аналізує кіберзагрози та ділиться відповідним досвідом з Україною.

У 2025 році CCDCOE оприлюднив Талінський твір, у якому наголошується, що Україна перебуває на передовій європейської кібероборони перед лицем російських агресій. Підтримка НАТО та інших міжнародних організацій також включає спільні навчання та обмін даними, що сприяє підвищенню рівня готовності до нових загроз. Щороку Альянс проводить кібернавчання Cyber Coalition, а у межах співпраці передбачено передачу розвідувальної інформації щодо кібератак [86; 101, с. 26].

У липні 2025 року Єврокомісія представила ініціативу Team Europe for Cultural Heritage in Ukraine, що стала важливим елементом європейської підтримки у сфері захисту та відновлення української культурної спадщини. У межах цієї ініціативи двадцять дві країни ЄС спільно реалізують понад 60 проєктів, спрямованих на проведення тренінгів, реставрацію, цифровізацію та збереження об'єктів культурної спадщини. Для досягнення цих цілей Європейський Союз уже надав Україні понад 50 мільйонів євро підтримки, а також виділив 7 мільйонів євро через програму «Креативна Європа» для мистецьких і культурних проєктів українців за кордоном. Додатково технічну підтримку Єврокомісії було залучено до вдосконалення роботи Українського культурного фонду з метою підвищення якості адміністрування фінансування культури в умовах воєнного періоду [97].

ООН та ЮНЕСКО реалізують низку практичних програм, спрямованих на підтримку України у сфері збереження культурної спадщини. ЮНЕСКО здійснює системну оцінку та моніторинг руйнувань, а на основі зібраних даних розробляє методології визначення збитків і проводить навчання для українських фахівців, залучених до робіт із відновлення. Особлива увага приділяється збереженню архівів та культурної пам'яті, що було підтверджено у січні 2025 року, коли ЮНЕСКО оголосило про запуск спільного проєкту, профінансованого ЄС на суму 2,2 мільйона євро, який передбачає цифровізацію єврейської документальної спадщини України [70; 112, с. 24; 113].

Паралельно із заходами у сфері культурної спадщини міжнародні партнери зосереджують увагу і на нейтралізації інформаційних загроз, що супроводжують російську агресію. Саме в цьому контексті західні союзники здійснили низку рішучих кроків для обмеження російського інформаційного впливу.

Вже 2 березня 2022 року Рада ЄС оголосила про термінове припинення трансляції державних каналів Russia Today та Sputnik на території Євросоюзу, наголосивши, що обидва мовники перебувають під прямим або опосередкованим контролем російської влади та відіграють ключову роль у підтримці військової агресії проти України. Подібні заходи були запроваджені і Сполученими Штатами, які обмежили діяльність російських пропагандистських медіа на своїй території. У низці країн-членів НАТО та ЄС обговорюється можливість криміналізації використання російської пропаганди як елемента гібридного втручання, що свідчить про посилення спільної реакції на інформаційні загрози [55].

На тлі посилення заходів проти російської пропаганди одночасно формується потреба у зміцненні технічної стійкості держав та координації їхніх дій у цифровому середовищі, що приводить до активізації інструментів колективного кіберзахисту та обміну інформацією між союзниками.

Потреба у скоординованих діях партнерів зростає разом з інтенсивністю російських кіберзагроз, що безпосередньо впливають на безпеку української

інфраструктури. У відповідь союзники значно посилили інструменти спільного кіберзахисту та налагодження обміну інформацією. Наприклад, естонська сторона виступила ініціатором Талліннського механізму, який був сформований у грудні 2023 року як мультинаціональна платформа для узгодження міжнародної допомоги Україні у сфері цивільного кіберзахисту. До цього механізму долучилися Канада, Данія, Естонія, Франція, Німеччина, Італія, Нідерланди, Польща, Швеція, США, Великобританія та Україна, а також зацікавлені спостерігачі, серед яких Чехія, Норвегія, Корея і Європейський Союз. У 2025 році в межах роботи механізму було реалізовано десятки проєктів, що включали оцінювання вразливості критичної цивільної інфраструктури, підготовку українських фахівців з кібербезпеки та передачу необхідного обладнання, зокрема станцій Starlink для забезпечення стабільного зв'язку [46].

Рада ЄС у жовтні 2024 року ухвалила новий пакет санкцій проти дестабілізуючих дій Росії, у якому окремим напрямом визначено координоване поширення дезінформації, іноземну інформаційну маніпуляцію та втручання. Ці заходи передбачають можливість застосування санкцій не лише до конкретних медіа, а й до фізичних осіб та організацій, що брали участь у відповідних операціях. Суд ЄС підтвердив легітимність таких обмежень, зазначивши, що їх метою є захист від зовнішнього втручання і що вони відповідають принципу пропорційності. У Сполучених Штатах також відсутній окремий закон, який би спеціально регулював питання гібридної війни, однак державні інституції активно застосовують законодавство у сфері національної безпеки, включно з кримінальними положеннями та санкційними механізмами, для переслідування співробітників російської пропагандистської інфраструктури. Практика свідчить, що журналісти телеканалу Russia Today неодноразово постали перед судом або отримували санкції за участь у поширенні пропаганди та втручанні у виборчі процеси [58; 64; 75; 103].

На тлі постійного оновлення інструментів протидії російським інформаційним операціям важливо простежити, як саме змінюється роль

окремих міжнародних механізмів та держав.

США до 2024 року координували широкий спектр інформаційно-просвітницьких ініціатив проти російської пропаганди через Global Engagement Center (GEC) та міжнародні механізми, що забезпечувало ефективне узгодження дій із партнерами, а спільні зусилля із союзниками сприяли формуванню стійкої мережі захисту правдивої інформації про Україну, посилюючи її позиції у глобальному медіапросторі. Водночас припинення роботи окремого GEC створює ризик уповільнення офіційних відповідей на нові інформаційні загрози, оскільки інституційна координація потребує сталих організаційних засад. На юридичному рівні ЄС і США продовжують розширювати рамки своєї відповідальності, застосовуючи санкційні інструменти щодо пропагандистів і визнаючи інформаційні кампанії частиною гібридної війни. Також паралельно використовуються міжнародні правові норми щодо захисту культурних об'єктів, серед яких Гаазька конвенція та її протоколи, що сприяє охороні української культурної спадщини в умовах триваючої агресії [58; 64; 75; 103].

Виходячи із зазначеного, міжнародна підтримка інформаційної та культурної безпеки України стала одним із ключових напрямів реагування на російську гібридну агресію після 2022 року. ЄС, США, НАТО, а також міжнародні організації та незалежні аналітичні платформи сформували системну мережу протидії дезінформації та культурному домінуванню Росії. Міжнародна підтримка зміцнює здатність України протистояти інформаційним загрозам і сприяє відновленню та затвердженню української культурної суб'єктивності в глобальному масштабі.

3.3. Перспективні напрями посилення національної та міжнародної протидії культурно-інформаційному впливу РФ

У сучасній реальності культурно-інформаційний простір стає одним із визначальних компонентів державної безпеки, оскільки від нього залежить

здатність суспільства протистояти зовнішньому тиску та маніпулятивним впливам. Одночасно зростання агресивних дій Росії у культурній та інформаційній сферах підсилює потребу в оновлених підходах до захисту національної ідентичності та розширення міжнародного співробітництва. Тому, аналіз перспективних напрямів протидії цим загрозам є важливим кроком для формування узгодженої та довгостроково ефективної політики, яка сприятиме зміцненню стійкості держави у глобальному середовищі.

Комплексна культурно-інформаційна стратегія має поєднувати культуру та інформаційну сферу як ключові складові національної безпеки, оскільки від їх узгодженості залежить стійкість держави до зовнішніх впливів. Тривала відсутність чітко визначеної культурної стратегії в державній політиці створила умови для формування такої залежності та посилила вразливість до маніпулятивних дій. Ці обставини особливо помітні на тлі того, що Росія активно застосовує культурний компонент як інструмент агресії, поширюючи дезінформацію та викривлюючи історичні поняття [28].

Для посилення протидії такому тиску необхідно акцентувати увагу на зміцненні культурної ідентичності та вдосконаленні механізмів захисту від інформаційних атак. Стратегічне планування у цій сфері охоплює реалізацію культурних проєктів, підтримку мистецьких ініціатив, розвиток спадщини та креативних індустрій, а також комунікаційні заходи, покликані формувати позитивне уявлення про країну та сприяти суспільній єдності. Важливо враховувати, що ефективність культурної політики значною мірою залежить від узгодженої взаємодії державних інституцій, громадянського суспільства та професійних спільнот, оскільки саме така співпраця забезпечує міцну інституційну основу. Одним із ключових викликів залишається те, що російські інформаційні впливи нерідко подаються у формі культурних практик або ностальгійних образів, які важко розпізнати без комплексного аналітичного підходу. За цих обставин розширення української культурної присутності на міжнародному рівні набуває значення як засіб превентивного підсилення безпеки.

Короткостроковий етап розроблення стратегії тривалістю 1-2 роки охоплює оперативні заходи у відповідь на інформаційні атаки, зокрема посилення стійкості громадян через інформаційно-просвітницькі кампанії, розбудову системи фактчекінгу та формування кризових комунікаційних підрозділів. Середньострокові завдання, що визначаються періодом у 3-5 років, зосереджуються на розширенні міжнародної присутності українського культурного продукту та його активнішому просуванні за кордоном. До таких дій належать посилення культурної дипломатії через мережу українських культурних інституцій, створення англомовного медійного контенту та реалізація програм міжнародних обмінів.

Довгострокові цілі, які охоплюють період понад 5 років, передбачають поглиблення національної ідентичності та розгортання ширшої глобальної участі України в інформаційному середовищі. У цьому напрямі ключового значення набуває формування альтернативного європейського інформаційного простору, де українські наративи посідають провідне місце, а також підтримання стабільності міжнародних комунікаційних мереж і систематична участь у європейських структурах, що займаються питаннями свободи медіа. Для відстеження успіху кожного аспекту важливий рівень медіаграмотності населення, охоплення соціальних мереж, кількість культурних обмінів і міжнародна участь у фестивалях [28; 89; 108].

Прозорість державних дій в інформаційній сфері та належна звітність є важливими чинниками зміцнення довіри громадян і підтримання суспільної згуртованості. Ефективна стратегія у цій сфері має об'єднувати зусилля уряду, парламенту, місцевої влади, наукової спільноти та громадянського суспільства, оскільки лише їхня взаємодія забезпечує комплексний підхід до вирішення поставлених завдань. Крім того, збереження права на інформацію та культурних прав має залишатися обов'язковою умовою будь-яких дій, спрямованих на протидію дезінформації чи культурному тиску [71].

Напрями посилення протидії культурно-інформаційному впливу РФ повинні закладатися в стратегію, яка буде базуватися на моделі вхід–процес–

вихід–результат. Підхід показуватиме, як ресурси і планові заходи призводять до конкретних результатів і, згодом, до очікуваних змін. У ній важливо описати фінансові та людські ресурси як вхід, навчальні та інформаційні кампанії, створення контенту, законодавчі ініціативи як процес, випуски публікацій, запуснені канали комунікацій, підготовлені навчальні програми як вихід, і зміцнення соціальної згуртованості, підвищення стійкості населення до пропаганди, збільшення міжнародної підтримки як результат [89].

На рис. 3.2. відображена логічна модель, яка полегшує координацію дій різних виконавців і дозволяє всім учасникам бачити єдину цільову траєкторію.

Рис. 3.2. Логічна модель стратегічної ініціативи вхід–процес–вихід–результат [89].

Одним з етапів розробки стратегій є створення мережі професійних центрів і підготовка кадрів для реалізації стратегії. Вже створені центри стратегічних комунікацій при Раді національної безпеки і оборони України, інші аналітичні хаби та дискусійні майданчики повинні розвиватися й надалі.

Тут проводять аналітику дезінформаційних наративів, створюють контент для аудиторій, надають правову експертизу інформаційних законопроектів та координують кризові комунікації. Досвід свідчить, що поєднання зусиль державних інституцій і громадського сектору було важливим для протидії російській пропаганді. Наприклад, при Центрі стратегічних комунікацій діє Школа StratCom, де за методиками британських експертів готують комунікаційні команди для державних органів, а також проводять курси з виявлення та нейтралізації інформаційних атак. Аналогічно, слід розвивати комунікаційні хаби у регіонах України, які б діяли у співпраці з центром у Києві та місцевими культурними інституціями для швидкого розповсюдження перевіреної інформації на місцях [59, с. 96].

План підготовки кадрів передбачає три складові:

По-перше, визначення освітніх траєкторій передбачає наявність нових навчальних програм в університетах і професійні курси з протидії інформаційній війні, гігієни, управління культурними проектами. Сертифікація спеціалістів може здійснюватися за участі міжнародних інституцій та включати чіткі освітні стандарти [59, с. 96-98].

По-друге, досвідчені експерти з медіа, культури та кібербезпеки мають наставляти молодих фахівців, забезпечуючи обмін найкращими практиками [59, с. 96-98].

По-третє, необхідно провести інвентаризацію наявних компетенцій у сфері культури і комунікацій в Україні, дослідивши, яких фахівців скільки є в регіонах. На її основі визначити кадрові ключові показники ефективності (КПЕ) – мінімальну кількість навчених аналітиків у кожному відомстві або число випускників відповідних програм у рік [59, с. 96-98].

У таблиці 3.1 наведено потреби в експертах за регіонами та секторами. У ній відображено дані про необхідну кількість спеціалістів, їх профіль і строк підготовки. Ця потреба впливає з реальних втрат – за час війни українська культурна сфера втратила близько 27% фахівців, понад 6 тисяч виїхало. Табличне планування дозволяє прорахувати тренувальну навантаженість на

регіони чи професійні галузі.

Таблиця 3.1

Потреба в експертах за регіонами та секторами: кількість, профіль, строки підготовки [28; 59]

Сектор	Потрібна кількість експертів на 1 компанію	Профіль експерта	Строк навчання та підготовки
Центральні органи влади	50	Стратегічні комунікатори, аналітики з інформаційної безпеки, контент-менеджери	6-12 міс. (спеціалізовані курси, MBA у сфері комунікацій)
Регіональні адміністрації	100	Кризові комунікатори, PR-спеціалісти, координатори культурних проєктів	3-6 міс. (регіональні тренінги, мікрокредитні програми)
Освіта та наука	200	Викладачі медіаграмотності, методисти з культурних програм	1-2 роки (введення факультетських курсів, сертифікати для вчителів)
Медіа та IT-сектор	150	Журналісти-розслідувачі, SMM-фахівці, спеціалісти з кібергігієни	6 міс. (короткі курси з медіабезпеки та журналістики)
Культура і креативні індустрії	80	Культурні менеджери, PR-експерти, громадські організатори	6-9 міс. (семінари з культурного менеджменту, воркшопи)

Усі підрозділи стратегії мають розглядатися як єдиний механізм побудови культурної стійкості від концепції та цілей до реальних інструментів і людей, які їх реалізовуватимуть. Приблизно за такими принципами відбувається формування інтегрованих між собою структур, які зможуть надати можливість Україні відповідати сучасним викликам агресії та втримувати свою культурну ідентичність під постійною загрозою [28].

До інших напрямів посилення протидії відносяться культурні інкубатори для стартапів. За оцінками ООН та ЄС, Україна вже має розвинуті умови для креативних індустрій, тому створення коворкінгів і акселераторів сприятиме

росту молодих продюсерів та розробників. Для цього можна застосувати схему спільного фінансування. Бізнес-інкубатор надає 50% бюджету стартапу, держава – решту, з урахуванням аудиту бюджетної прозорості. В систему стимулів мають включати податкові пільги – звільнення від загальнодержавного податку (ПДВ) для експорту культурного продукту та податкові кредити, конкурсні гранти від державних фондів та міжнародних програм і венчурні інвестиції. В Україні вже законодавчо встановлено кешбек 25% витрат для іноземних кінопродюсерів, а також експорт українських фільмів не оподатковується ПДВ. До прикладу, міжнародна грантова програма у співпраці з провідною стрімінговою платформою та Українською кіноакадемією підтримала виробництво українського аудіовізуального контенту, профінансувавши 48 проєктів із середнім обсягом фінансування близько 15 тисяч доларів США [69, с. 46; 85; 98; 104].

Поступове впровадження реформ потребує чіткої послідовності дій, які дозволять перевірити ефективність ініціатив на практиці, закріпити найуспішніші результати та зробити їх постійною частиною державної політики. Запропоновані напрями посилення протидії культурно-інформаційному впливу РФ передбачають рух від окремих локальних проєктів до системних змін, які підтримуються на інституційному рівні.

На першому етапі 2025-2026 років важливо запуснути проєкти у вибраних громадах. До них можна включити мікрокампанії з інформаційної безпеки, культурного відновлення чи формування медіаграмотності. Паралельно потрібно створити міжвідомчий аналітичний центр, який буде збирати дані, відстежувати результати та пропонувати коригування до плану дій. У цей період також доцільно підготувати законодавчі ініціативи, що визначатимуть нові правила у сферах культури та інформаційної політики. Цей етап має показати, які рішення реально працюють, а які потребують доопрацювання.

У 2027-2028 роках слід перейти до ширшого застосування перевірених практик. Програми, які дали позитивний результат, мають бути поширені на більшу кількість громад. Для цього варто підготувати базові документи, що

допоможуть органам влади та партнерам діяти за єдиними стандартами, тобто створити положення для мікрокампаній, типових договорів державно-приватного партнерства, а також рекомендацій щодо комунікації між державними установами, бізнесом і культурними організаціями.

У 2029-2030 роках необхідно забезпечити інституційне закріплення досягнутих результатів. На завершальному етапі має відбуватись постійне фінансування ключових напрямів, створення окремих посад для інформаційних радників у міністерствах, формування аналітичних департаментів і включення культурної складової до регіональних планів відновлення. Завдяки цьому реформи стануть не разовою ініціативою, а частиною державної системи управління.

Таким чином, комплекс напрямів посилення протидії культурно-інформаційному впливу РФ має стати невід'ємною частиною системи національної безпеки України, адже тривала відсутність цілісної культурної політики та розпорошеність інституцій зробили український простір вразливим до зовнішніх маніпуляцій, тоді як РФ системно використовувала культурні інструменти для впливу на свідомість і підміну історичних сенсів. На цьому етапі розвитку інформаційної політики Україні необхідно перейти від переважно оборонної моделі протидії до проактивного формування власного смислового простору. Для цього необхідно спростувати зовнішні дезінформаційні наративи, а також створювати та поширювати власні культурно-комунікаційні змісти, які будуть впізнаваними, привабливими та зрозумілими для внутрішньої та міжнародної аудиторії.

Висновки до розділу 3

На основі аналізу державної політики України у сфері протидії культурно-інформаційному впливу РФ у період повномасштабної війни визначено, що після 2022 року стратегічним пріоритетом стало посилення інформаційної та культурної безпеки. Прийняття нових законів та указів

розширило повноваження регуляторних органів, запровадило механізми співрегулювання та інструменти протидії дезінформації і контенту, що принижує державну мову або заперечує державність України.

У процесі дослідження інституційної структури та механізмів її реалізації проаналізовано, що формування інструментарію протидії здійснюється через створення і посилення спеціалізованих центрів, до яких належить Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки, міжвідомчі механізми і реєстри онлайн-ЗМІ. Їх діяльність забезпечує моніторинг інформаційного простору, перевірку фактів, антикризові комунікації та широкі інформаційні кампанії, спрямовані на підвищення стійкості суспільства.

На основі нормативно-правового аналізу доведено, що в Україні здійснюється системне очищення публічного простору від російської імперської та радянської символіки через масове перейменування топонімів та демонтаж пам'ятників, обмеження діяльності релігійних і культурних структур, пов'язаних із РФ, а також у впровадженні механізмів юридичної відповідальності та санкцій у випадках загроз національній безпеці.

Дослідження державних і партнерських комунікаційних кампаній дало можливість визначити, що Україна суттєво розширила присутність у цифровому просторі. Запуск міжнародних платформ, офіційних цифрових каналів і державних акаунтів у соціальних мережах продемонстрував ефективність м'якої сили. Збереження обмеженого рівня довіри до державних медіа потребує подальшого розвитку медіаграмотності населення.

На основі оцінки міжнародної взаємодії виявлено, що підтримка України має нормативний, технічний та фінансовий характер і поєднує у собі інтеграцію європейських ініціатив, дії США, співпрацю з НАТО та іншими багатосторонніми структурами, а також реалізацію масштабних програм фінансування та технічної допомоги для цифровізації і збереження культурної спадщини.

Прогнозний аналіз стратегічних документів дозволив визначити перспективні напрямки протидії, що передбачають інтегровану стратегію з

чіткими коротко-, середньо- та довгостроковими цілями. Її ефективність має визначатися рівнем медіаграмотності населення, масштабом культурних обмінів, дотриманням принципів пропорційності та прозорості, а також впровадженням логічної моделі «вхід–процес–вихід–результат» для моніторингу. Поєднання державних грантів, державно-приватних ініціатив, фіскальних стимулів та міжнародної підтримки повинно супроводжуватися розвитком освітніх програм і регіональних комунікаційних центрів для забезпечення сталості змін.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження теоретичних засад та історичних умов формування стратегії російського культурно-інформаційного впливу на Україну в умовах повномасштабної війни, а також аналіз напрямів її протидії дозволили отримати наступні узагальнені результати:

1. На основі теоретичного аналізу сутності, типології та механізмів культурно-інформаційного впливу в міжнародних відносинах визначено, що цей феномен формується на перетині культурних практик, політичних інструментів і комунікаційних стратегій, виступаючи одним із провідних ненасильницьких засобів впливу держав у глобальному просторі. Аналіз сучасних підходів до концепцій «м'якої сили», культурної дипломатії та транснаціональної комунікації показує, що культура перестає виконувати функцію виключно символічної спадщини і дедалі частіше постає як стратегічний ресурс, здатний вибудовувати довіру, формувати інтерес, впливати на суспільні настрої та зміцнювати позитивний імідж країни на міжнародній арені.

Поряд із цим держави застосовують як відкриті, так і приховані практики нерівноправного впливу, що демонструє подвійний характер культурно-інформаційного тиску, а використання історичних міфів або нав'язування концептів «спільної історії» є прикладом деструктивних стратегій. Ефективність культурно-інформаційного впливу забезпечується взаємодією трьох ключових компонентів: культурної дипломатії, стратегічних комунікацій та інституційно-дипломатичної співпраці. Взаємодоповнюваність цих елементів свідчить про те, що культурно-інформаційний вплив стає вагомим чинником міжнародної суб'єктності держави, визначає її можливості у глобальних процесах та зміцнює спроможність протистояти зовнішнім інформаційним загрозам.

2. Дослідження засад культурно-інформаційної експансії РФ та інструменти її реалізації щодо України дозволило з'ясувати, що ця політика вибудована як цілісна, багаторівнева система, орієнтована не на взаємний

культурний розвиток, а на формування контрольованого інформаційного простору й поступову переорієнтацію ідентичності населення. Отримані результати засвідчили, що Росія комбінує інструменти «м'якої сили» з компонентами гібридного тиску, залучаючи культурні інститути, мовну політику, освітні ініціативи та медіаресурси як засоби політичного впливу. Її культурно-інформаційний наступ ґрунтується на послідовному формуванні мереж підтримки у різних країнах до створення підконтрольного комунікаційного середовища на тимчасово окупованих територіях України.

Визначальний вплив справляють мовна політика, мережа інституціоналізованих культурних центрів та пропагандистські комунікаційні платформи. Через діяльність Россотрудничества, мережі «русских домов» та фінансування освітніх і культурних програм РФ системно просуває власні історичні інтерпретації, формує середовище лояльних прихильників і закріплює концепт «спільної культурної цивілізації». На тимчасово окупованих територіях ці механізми набувають примусового й однозначно репресивного характеру: українська мова фактично усувається з освітнього процесу, натомість культурне середовище цілеспрямовано адаптується до ідеологічних вимог Кремля.

У той час російська культурна експансія тісно переплітається з масштабними кампаніями дезінформації, психологічного тиску та мережевої пропаганди. Скоординоване поширення фейків, використання бот-мереж, російськомовних медіа та маніпулятивних цифрових платформ все частіше спрямовані на розхитування українського суспільства, створення панічних настроїв і дискредитацію української державності. В цьому випадку, культурно-інформаційна експансія РФ формує комплексний гібридний механізм впливу, який не лише змінює інформаційний порядок денний, але й посягає на культурну та мовну основу української ідентичності, підриваючи стійкість держави у довгостроковій перспективі.

3. На основі послідовності етапів формування культурно-інформаційного впливу РФ щодо України встановлено, що він поступово вибудовувався як

багаторівнева та внутрішньо узгоджена система, у межах якої кожен історичний період мав власні інструменти, пріоритети та інтенсивність політико-культурного тиску. Виявлено, що механізм впливу функціонує через чітку вертикаль управління: політичне керівництво РФ задає загальні ідеологічні орієнтири; релігійні та медіа інституції забезпечують їхнє практичне втілення; мережі культурних центрів і освітніх структур формують на локальному рівні вигідний для РФ інформаційний контекст.

Три ключові фази розвитку російського впливу засвідчили, що кожен етап відображав трансформацію зовнішньополітичних пріоритетів Кремля. На першому етапі в період 1990-2013 років домінувала ідея «русского мира», яка позиціонувалася як гуманітарний проєкт, спрямований на підтримку російської мови, православної традиції та спільного слов'янського простору. Другий етап періоду 2014-2021 років позначився переходом до гібридної стратегії, коли культурні інструменти почали поєднуватися з інтенсивними інформаційними атаками, пропагандистськими кампаніями та ідеологізацією історичного нарративу. Починаючи з 2022 року, впливова модель остаточно набула воєнно-пропагандистського характеру: русифікація освітніх систем на окупованих територіях, руйнування українських культурних пам'яток та глобальні дезінформаційні операції стали складовими інформаційного супроводу російської агресії.

4. Аналіз основних каналів й нарративів російського інформаційного впливу та роль культурних, релігійних і медійних інституцій у їх поширенні, дав можливість з'ясувати, що ця система вибудована як розгалужена мережа, у якій традиційні медіа, цифрові інструменти та локальні гуманітарні структури доповнюють одне одного. Телебачення, яке й надалі виконує роль центрального носія ідеологічних меседжів, формує базовий тон російського дискурсу, підтримуючи образ «справедливої та неминучої війни». Поряд із цим цифровий сектор – від Telegram і TikTok до YouTube забезпечує оперативність, масовість та анонімність російських кампаній, створюючи єдиний інформаційний простір, де дезінформація циркулює значно швидше, ніж її встигають

спростовувати.

Вивчення масштабних інформаційних кампаній та контенту дозволило зрозуміти зміст ключових російських наративів, що спрямовані на послаблення довіри до української державності та її міжнародних партнерів.

Роль культурних, релігійних та медійних інституцій проявляється не лише в ретрансляції російських наративів, а й інтеграції їх у щоденний символічний простір. Структури РПЦ активно використовують риторичну «єдиної духовної спадщини», надаючи політичним меседжам релігійного забарвлення та поширюючи їх через проповіді, церковні видання й календарні обряди. Культурні осередки РФ, театральні та кіномайданчики, а також так звані «центри перевиховання» на тимчасово окупованих територіях вибудовують альтернативну культурну реальність, у якій українська ідентичність знецінюється.

5. Характеристика державної політики України в сфері протидії культурно-інформаційному впливу РФ, її міжнародної підтримки та перспектив посилення дозволила з'ясувати, що після 2022 року держава перейшла до більш узгодженої та інституційно зміцненої моделі захисту свого гуманітарного та медійного середовища. Розширення повноважень Національної ради з питань телебачення і радіомовлення, ухвалення Закону «Про медіа», вдосконалення мовного законодавства та запровадження обмежень щодо структур, пов'язаних із Російською Православною Церквою, формують сучасний правовий каркас протидії ворожим інформаційним конструкціям. Водночас розвиток Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки, посилення ролі Українського культурного фонду й Українського інституту книги, а також активна присутність держави у цифровому просторі засвідчують поступовий перехід від поодиноких заходів до системної та довгострокової політики формування стійкого культурного й інформаційного простору.

Аналіз зовнішньої підтримки засвідчив, що протидія російській дезінформації та культурній експансії поступово перетворилася на спільний пріоритет України та її міжнародних партнерів. Європейський Союз проявляє

підтримку Україні через норми Digital Services Act, санкційні рішення щодо російських медіа та культурні ініціативи на зразок Team Europe for Cultural Heritage in Ukraine; Сполучені Штати – завдяки санкційним інструментам і діяльності Global Engagement Center (GEC); НАТО – через роботу спеціалізованого Центру кібероборони CCDCOE та спільні кібернавчання; ЮНЕСКО та ООН – через програми зі збереження і цифровізації культурної спадщини, що формують багаторівневу систему міжнародної взаємодії. Ця підтримка поєднує правові механізми, фінансові ресурси, технологічні рішення та експертну допомогу, що зміцнює здатність України протистояти інформаційним загрозам.

Аналіз перспективних напрямів дав можливість з'ясувати, що подальша результативність протидії культурно-інформаційному тиску РФ залежить від переходу до довготривалої та комплексної стратегії, яка поєднує інструменти культурної політики, освіти, сектору безпеки та міжнародної взаємодії. Використання логічної моделі «вхід–процес–вихід–результат», розширення мережі центрів стратегічних комунікацій, фахова підготовка спеціалістів у сферах медіаграмотності, культурного менеджменту й кібербезпеки, а також розвиток культурних партнерств між державою та креативним сектором формують підґрунтя для активного творення власного смислового простору. У поєднанні з підтримкою міжнародних союзників це створює умови не лише для зменшення впливу російської пропаганди, а й для утвердження української культурної та інформаційної суб'єктності як у регіональному, так і у глобальному вимірі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баркар Д. Державний тікток: Як українські міністерства використовують цю платформу. *Інститут масової інформації*. 2025. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/derzhavnyj-tiktok-yak-ukrayinski-ministerstva-vykorystovuyut-tsyu-platformu-i66501> (дата звернення: 29.05.2025).
2. Бідочко Л., Задирака К., Півторак О., Пилипенко А. Як Росія поглинає українських дітей в окупації. *Детектор медіа*. 2025. URL: https://detector.media/propahanda_vplyvy/article/244267/2025-09-20-yak-rosiya-poglynaie-ukrainskykh-ditey-v-okupatsii/ (дата звернення: 29.05.2025).
3. Боротьба з російською брехнею та формування позиції держави: підсумки роботи Центру стратегічних комунікацій у 2024 році. *Spravdi*. 2024. URL: <https://spravdi.gov.ua/borotba-z-rosijskoyu-brehneyu-ta-formuvannya-pozyciyi-derzhavy-pidsumky-roboty-czentru-strategichnyh-komunikacij-u-2024-roczii/> (дата звернення: 29.05.2025).
4. Веденєєв Д. В., Семенюк О. Г. Розвиток концептуальних поглядів на інформаційне протиборство як складову неконвенційних (гібридних) війн і конфліктів (2013–2023 рр.): монографія. Київ: Міжвідомчий науково-дослідний центр з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України, 2024. 236 с. URL: https://www.academia.edu/144203149/%D0%9C%D0%9E%D0%9D%D0%9E_%D0%A2%D0%95%D0%9A%D0%A1%D0%A2_2023_%D0%92%D0%90%D0%A0%D0%98%D0%90%D0%9D%D0%A2 (дата звернення: 29.05.2025).
5. Використання TikTok для зловмисного впливу на українську аудиторію. *Spravdi*. 2024. URL: <https://spravdi.gov.ua/vykorystannya-tiktok-dlya-zlovmysnogo-vplyvu-na-ukrayinsku-audytoriyu/> (дата звернення: 29.05.2025).
6. Горлач П. Переіменують об'єкти, що пов'язані з Російською імперією та СРСР: змінять назви водосховищ і залізничних станцій. *Суспільне Культура*. 2025. URL: <https://suspilne.media/culture/929237-perejmenuut-obekti-so-povazani-z-rosijskou-imperieu-ta-srsr-zminat-nazvi-vodoshovis-ta-zaliznicnih-stancij/> (дата звернення: 01.06.2025).

7. Жулинський М. «А на москалів не вважайте...»: російська мова як інструмент мовно-культурної та політичної експансії. *Видавництво Національного університету «Острозька академія»*. 2019. С. 44. URL: https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/7956/1/A_na.pdf (дата звернення: 01.06.2025).
8. Заболотна Т. «Руський мір» в освітніх закладах тимчасово окупованих територій України. *UkrLine*. 2022. URL: <https://ukrline.info/2022/05/08/ruskiy-mir-v-osvitnikh-zakladakh/> (дата звернення: 01.06.2025).
9. Звіт діяльності УКФ за 2023 рік. *Український культурний фонд*. 2023. URL: <https://surl.lt/fyzajo> (дата звернення: 01.06.2025).
10. Зіменко О. Є. Інформаційний вплив: поняття та еволюція в сучасній науковій думці. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2021. Вип. 60. С. 26–33. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5333.060.02>
11. Інформаційна агресія в сучасному світі: правовий аналіз та протидія: матеріали міжнародного науково-практичного круглого столу. Харків, 2024. 243 с. URL: https://ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2024/11/%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%BE%D0%B0%D0%B3%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%96%D1%8F_21.06-%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_compressed.pdf (дата звернення: 01.06.2025).
12. Коваль Н., Ірисова М., Титюк С., Терещенко Д. Росспівробітництво: нестерпна жорсткість «м'якої сили»: аналітична записка. *Ukrainian institute*. 2022. 62 с. URL: <https://ui.org.ua/wp-content/uploads/2022/09/case-study-rossotrudnichestvo-ukr.pdf> (дата звернення: 05.06.2025).
13. Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/952_008#Text (дата звернення: 05.06.2025).
14. Король С. За 2022 рік в Україні перейменували 10 000 топонімів. *Liga.net*. 2023. URL: <https://life.liga.net/all/news/za-2022-god-v-ukraine-pereimenovali-10-000-toponimov> (дата звернення: 05.06.2025).

15. Котубей-Геруцька О. Через Telegram та TikTok-блогерів Росія найбільше поширює пропаганду та дезінформацію — Сагайдак. *Суспільне Культура*. 2023. URL: <https://suspilne.media/culture/643506-cerez-telegram-ta-tiktok-blogeriv-rosia-najbilde-rozpovisudzue-propagandu-ta-dezinformaciu-sagajdak/> (дата звернення: 10.06.2025).

16. Крайня В. КМІС: Українським медіа довіряють 27% респондентів, не довіряють 42%. *Детектор Медіа*. 2025. URL: <https://detector.media/infospace/article/236875/2025-01-09-kmis-ukrainskym-media-doviryayut-27-respondentiv-ne-doviryayut-42/> (дата звернення: 10.06.2025).

17. Криворучкіна О., Захарченко В., Корявченков Ю. Фактчекінг та модерація контенту: виклики для України в умовах інформаційної війни. *Робота народних депутатів в Криворізькому окрузі*. 2025. URL: <https://ndu.kr.ua/395-faktcheking-ta-moderatsiya-kontentu-vikliki-dlya-ukrajini-v-umovakh-informatsijnoji-vijni> (дата звернення: 13.06.2025).

18. Кузьменко Ю. У Росії за 5 місяців з нуля написали підручник з історії для старших класів: там є розділ про «спецоперацію». *Суспільне Культура*. 2023. URL: <https://suspilne.media/culture/546191-u-rosii-za-5-misaciv-z-nula-napisali-pidrucnik-z-istorii-dla-starsih-klasiv-tam-e-rozdil-pro-specoperaciu/> (дата звернення: 13.06.2025).

19. Максименюк О. Захист державної мови та національної ідентичності: критерії та виклики в українському медіапросторі. *Центр Демократії та Верховенства Права*. 2024. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/zahyst-movy-media/> (дата звернення: 13.06.2025).

20. Міхальков С., Головінський Н., Литвинов В. У TikTok виявили мережу з понад 600 акаунтів, що поширювала антимобілізаційні меседжі. *Букви*. 2025. URL: <https://bukvy.org/u-tiktok-vyyavyly-merezhu-z-ponad-600-akauntiv-shho-poshyryuvala-antymobilizatsijni-mesedzhi/> (дата звернення: 17.06.2025).

21. Никончук А. Росія продовжує русифікацію: тепер - в українських дитячих садках. *РБК–Україна*. 2025. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/rosiya->

prodovzhue-rusifikatsiyu-teper-ukrayinskih-1759789116.html (дата звернення: 17.06.2025).

22. Петренко К. М. Удосконалена методика оцінювання ефективності системи забезпечення інформаційної безпеки Міністерства оборони та Збройних Сил України. *Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського*. 2022. Вип. 45. С. 97–100. DOI:10.33099/2311-7249/2022-45-3-97-100

23. Понад 25 тисяч об'єктів топонімії перейменовано – перші офіційні дані щодо реалізації деколонізаційного закону. *Український Інститут Національної Пам'яті*. URL: <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/ponad-25-tysyach-obyektiv-toponimiyi-pereymenovano-persh-oficiyni-dani-shchodo-realizaciyi-dekolonizaciyynogo-zakonu> (дата звернення: 17.06.2025).

24. Поплавська М. Феномен культурної спадщини та її місце в сучасних міжнародних відносинах. *Київський національний університет культури і мистецтв*. 2022. Вип. 10. 47–49 с. URL: <http://ukrinfospace.knukim.edu.ua/article/view/269650/265073> (дата звернення: 20.06.2025).

25. Почепцов Г. Г., Чукут С. А. Інформаційна політика: навч. посіб. Київ: Знання, 2006. 30 с.

26. Про історичну єдність в тюрмі народів. *Український Інститут Національної Пам'яті України*. URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/statti/pro-istorychnu-yednist-v-tyurmi-narodiv> (дата звернення: 20.06.2025).

27. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 1 грудня 2022 року Про окремі аспекти діяльності релігійних організацій в Україні і застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій): Указ Президента України від 01.12.2022 р. № 820/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820/2022#Text> (дата звернення: 20.06.2025).

28. Про схвалення Стратегії розвитку культури в Україні на період до

2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках: Розпорядження від Кабінету Міністрів України від 28.03.2025 р. № 293-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/293-2025-%D1%80#Text> (дата звернення: 22.06.2025).

29. Програма «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність». *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/ministerstvo-2/diyalnist/mizhnarodna-spiivpratsya-2/spiivpratsya-z-mizhnarodnimi-organizatsiyami/rada-mizhnarodnikh-naukovikh-doslidzhen-ta-obminiv-irex/programa-vivchay-ta-rozriznyay-infomediyna-gramotnist> (дата звернення: 22.06.2025).

30. Росія використовує українську мову на окупованих територіях. *Укрінформ*. 2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tymchasovo-okupovani/3877052-rosia-vikorinue-ukrainsku-movu-na-okupovanih-teritoriah-human-rights-watch.html> (дата звернення: 22.06.2025).

31. РФ відкриває «мовні центри» в окупації, бо «люди не готові відмовлятися від української». *Радіо Свобода*. 2024. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/novyny-pryazovya-movna-ahresiya-v-okupatsiyi/33215395.html> (дата звернення: 22.06.2025).

32. Стадник А. Г. Інформаційна війна як комунікативна технологія впливу на масову свідомість та громадську думку. *Класичний приватний університет*. 2016. С. 111. URL: <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/download/340/346/> (дата звернення: 23.06.2025).

33. Стратегія Міністерства культури та інформаційної політики України з розвитку медіаграмотності на період до 2026 року. *МКІП*. 2024. URL: <https://mcsc.gov.ua/news/strategiya-ministerstva-kultury-ta-informacijnoyi-polityky-ukrayiny-z-rozvytku-mediagramotnosti-na-period-do-2026-roku/> (дата звернення: 23.06.2025).

34. Сьогодні набув чинності закон про медіа. *Інститут Масової Інформації*. 2023. URL: <https://imi.org.ua/news/sogodni-nabuv-chynnosti-zakon->

[pro-media-i51823](#) (дата звернення: 25.06.2025).

35. Українське суспільство, держава і церква під час війни: Церковно-релігійна ситуація в Україні: інформаційні матеріали. Київ; Razumkov centre, 2024. 115 с. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2025/01/28/2024-Religiya-religion-FIN.pdf> (дата звернення: 25.06.2025).

36. Чупрій Л. В., Кучеренко В. В. Політико-комунікативна стратегія держави в умовах інформаційної війни Росії проти України. *Регіональні студії*. 2024. Вип. 38. С. 145–148. URL: <https://api-ir.dpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/87852926-776a-4491-98d5-e457a0a0854c/content> (дата звернення: 25.06.2025).

37. Як вбиває російська soft power. *Ukrainer*. 2022. URL: <https://www.ukrainer.net/rosia-vbyvaie/#> (дата звернення: 25.06.2025).

38. Як діє кремлівська пропаганда на окупованих територіях України. *Центр протидії дезінформації*. 2024. URL: <https://cpd.gov.ua/articles/yak-diye-kremlivska-propaganda-na-okupovanyh-terytoriyah/> (дата звернення: 25.06.2025).

39. Як Росія русифікувала схід України. *Ukrainer*. 2022. URL: <https://www.ukrainer.net/rusyfikatsiia-skhodu/> (дата звернення: 25.06.2025).

40. Ярема О. Росія під виглядом культурно-освітніх осередків планує відкрити пропагандистські центри в ОАЕ, інших країнах Близького Сходу та Африки. *Детектор медіа*. 2024. URL: <https://detector.media/infospace/article/228885/2024-06-27-rosiya-pid-vyglyadom-kulturno-osvitnikh-oseredkiv-planuie-vidkryty-propagandystski-tsentry-v-oae-inshykh-krainakh-blyzkogo-skhodu-ta-afryky/> (дата звернення: 07.07.2025).

41. Anti-European narratives of Kremlin: map of informational threats for Ukraine. *Centre for Strategic Communication and Information Security*. 2025. P. 32. URL: <https://spravdi.gov.ua/wp-content/uploads/2025/04/kremlins-anti-european-narratives.-a-map-of-information-threats-to-ukraine.pdf> (Last accessed: 07.07.2025).

42. Bachmann S. D., Putter D., Duczynski G. Hybrid warfare and disinformation: A Ukraine war perspective. *Global Policy*. 2023. DOI:10.1111/1758-5899.13257

43. Basic Texts of the 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. *UNESCO*. 2022. P. 71–74. URL: https://ich.unesco.org/doc/src/2003_Convention_Basic_Texts-2022_version-EN.pdf (Last accessed: 07.07.2025).
44. Boucher J. C., Fridman O. Russia's Worldwide Information Manipulations on Telegram and X: A pilot study. *Community of Democracies*. 2025. P. 28. URL: <https://community-democracies.org/app/uploads/2025/01/Russia-Manipulation-Telegram-X-Pilot-Study-2025.pdf> (Last accessed: 07.07.2025).
45. Bradshaw S., Elswah M., Haque M., Quelle D. Strategic Storytelling: Russian State-Backed Media Coverage of the Ukraine War. *International Journal of Public Opinion Research*. 2024. Vol. 36, No. 3. DOI: <https://doi.org/10.1093/ijpor/edae028>
46. Building a Stronger Cyber Shield: The Global Effort Behind the Tallinn Mechanism. *Digitalstate UA*. 2025. URL: <https://digitalstate.gov.ua/news/tech/building-a-stronger-cyber-shield-the-global-effort-behind-the-tallinn-mechanism> (Last accessed: 10.07.2025).
47. Code of Practice on Disinformation: A Comparative Analysis of the Prevalence and Sources of Disinformation across Major Social Media Platforms in Poland, Slovakia, and Spain. *TrustLab*. 2023. P. 72. URL: <https://test2.disinfocode.eu/wp-content/uploads/2023/09/code-of-practice-on-disinformation-september-22-2023.pdf> (Last accessed: 10.07.2025).
48. Cull N. J. Public Diplomacy and the Road to Reputational Security: Analogue Lessons from US History for a Digital Age. *Gates Global Policy Center*. 2022. P. 34. URL: https://docs.aiddata.org/ad4/pdfs/gf1_03_Public_Diplomacy_and_the_Road_to_Reputational_Security.pdf (Last accessed: 10.07.2025).
49. Cultural Diplomacy as a Weapon of the Kremlin. *Ukraine World International*. 2024. URL: <https://ukraineworld.org/en/articles/infowatch/cultural-diplomacy-weapon-kremlin> (Last accessed: 12.07.2025).
50. Cutting Edge: From standing out to reaching out: cultural diplomacy for

sustainable development. *UNESCO*. 2023. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/cutting-edge-standing-out-reaching-out-cultural-diplomacy-sustainable-development> (Last accessed: 12.07.2025).

51. Danagher K. Ukraine parliament approves ban on religious organisations tied to Russia. *Jurist News*. 2024. URL: <https://www.jurist.org/news/2024/08/ukraine-parliament-approves-ban-on-religious-organisations-tied-to-russia/> (Last accessed: 13.07.2025).

52. Digital occupation: Inside Russia's Telegram battle in Ukraine. *Atlantic Council*. 2025. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/event/digital-occupation-inside-russias-telegram-battle-in-ukraine/> (Last accessed: 13.07.2025).

53. Discover the Code of Conduct on Disinformation. *Transparency Centre*. URL: <https://disinfocode.eu/> (Last accessed: 13.07.2025).

54. Documenting and Debunking Dubious Footage from Ukraine's Frontlines. *Bellingcat*. 2022. URL: <https://www.bellingcat.com/news/2022/02/23/documenting-and-debunking-dubious-footage-from-ukraines-frontlines/> (Last accessed: 13.07.2025).

55. EU imposes sanctions on state-owned outlets RT/Russia Today and Sputnik's broadcasting in the EU: Press release. *European Council*. 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/02/eu-imposes-sanctions-on-state-owned-outlets-rtrussia-today-and-sputnik-s-broadcasting-in-the-eu/> (Last accessed: 16.07.2025).

56. Geissler D., Bär D., Pröllochs N., Feuerriegel S. Russian propaganda on social media during the 2022 invasion of Ukraine. *University of Giessen*. 2023. Vol. 12, No. 35. P. 61. URL: <https://link.springer.com/article/10.1140/epjds/s13688-023-00414-5> (Last accessed: 16.07.2025).

57. Gilbert D. A Pro-Russia Disinformation Campaign Is Using Free AI Tools to Fuel a «Content Explosion». *Wired*. 2025. URL: <https://www.wired.com/story/pro-russia-disinformation-campaign-free-ai-tools/> (Last accessed: 17.07.2025).

58. Gyimesi B. Defending Democracy: Sanctions on Disinformation. *Rusi*.

2025. URL: <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/defending-democracy-sanctions-disinformation>

(Last accessed: 17.07.2025).

59. Helmus T. C., Holynska K. Ukrainian Resistance to Russian Disinformation: Lessons for Future Conflict. *RAND*. 2024. P. 96–98. URL: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RRA2700/RRA2771-1/RAND_RRA2771-1.pdf (Last accessed: 17.07.2025).

60. Hourani L. Hiding in plain sight – how Russia’s cultural centers continue to operate in US, Europe despite espionage claims. *Kyiv Independent*. 2025. URL: <https://kyivindependent.com/cultural-diplomacy-or-cover-for-espionage-why-russian-cultural-centers-remain-open-across-the-globe/> (Last accessed: 17.07.2025).

61. Hunder M. Russia vs Ukraine: the biggest war of the fake news era. *Reuters*. 2024. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/russia-vs-ukraine-biggest-war-fake-news-era-2024-07-31/> (Last accessed: 19.07.2025).

62. Hunder M. Ukraine to restrict Russian books, music in latest cultural break from Moscow. *Reuters*. 2022. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-restrict-russian-books-music-latest-cultural-break-moscow-2022-06-19/> (Last accessed: 19.07.2025).

63. Hybrid Threats and Hybrid Warfare: Reference Curriculum. *NATO Headquarters Brussels*. 2024. P. 78. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2024/7/pdf/241007-hybrid-threats-and-hybrid-warfare.pdf (Last accessed: 19.07.2025).

64. Hybrid threats. *European Council*. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/hybrid-threats/> (Last accessed: 19.07.2025).

65. Ibadildin N., Apples J., Aitymbetov N., Ismagambetov T. The «russian world» concept: critical geopolitics and its political and ideological aspects. *Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages*. 2025. No. 2. DOI: 10.48371/ismo.2025.60.2.002

66. Kasianov G. History Politics in the Russian – Ukrainian Relations, the

2000s–2022: Shared Past as a Casus Belli. *Cambridge University Press*. 2025. P. 26.
DOI:10.1017/nps.2025.24

67. Komin M. Late-stage Putinism: The war in Ukraine and Russia's shifting ideology. *European Council on Foreign Relations*. 2024. URL: <https://ecfr.eu/publication/late-stage-putinism-the-war-in-ukraine-and-russias-shifting-ideology/> (Last accessed: 20.07.2025).

68. Koval N., Irysova M., Tytiuk S., Tereshchenko D. Rossotrudnichestvo: The Unbearable Harshness of Soft Power. *Ukrainian Institute*. 2022. URL: <https://ui.org.ua/en/sectors-en/rossotrudnichestvo-the-unbearable-harshness-of-soft-power-2/> (Last accessed: 20.07.2025).

69. Kravchuk K., Karnaukh A. Cultural and creative sectors in Ukraine: resilience, recovery, and integration with the EU. *Cultural relations platform*. 2024. P. 46. URL: <https://www.kreativnievropa.cz/co5fokmmap3aa309/uploads/2024/08/DGEAC-CRP-UA-Report-July-2024-EN.pdf> (Last accessed: 20.07.2025).

70. Larcán A. Damaged cultural sites in Ukraine verified by UNESCO. *UNESCO*. 2025. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/damaged-cultural-sites-ukraine-verified-unesco> (Last accessed: 21.07.2025).

71. Legal framework to ensure independence of the media and safeguard media pluralism. *Freedom of Expression*. URL: <https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/legal-framework-to-ensure-independence-of-the-media-and-safeguard-media-pluralism> (Last accessed: 21.07.2025).

72. Locked in Pushkin's Grip: Culture Policy of Russians in the Temporarily Occupied Territories of Ukraine Table of contents. *Opora*. 2024. URL: <https://www.oporaua.org/en/viyna/locked-in-pushkin-s-grip-culture-policy-of-russians-in-the-temporarily-occupied-territories-of-ukraine-table-of-contents-25110> (Last accessed: 21.07.2025).

73. Lynnette H. X. N., Carley K. M. A global comparison of social media bot and human characteristics. *Nature: Scientific Reports*. 2025. URL: <https://www.nature.com/articles/s41598-025-96372-1> (Last accessed: 21.07.2025).

74. MacDonald A. Sources of soft power: How perceptions determine the success of nations. *British Council*. 2019. P. 3–15, 18–19, 43–51. URL: <https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/sources-soft-power-report-perceptions-success.pdf> (Last accessed: 21.07.2025).
75. Masih N. Meta bans Russian state media outlet RT for acts of «foreign interference». *Washingtonpost*. 2024. URL: <https://www.washingtonpost.com/technology/2024/09/17/meta-ban-rt-russia-state-media/> (Last accessed: 21.07.2025).
76. Meienberger. A. The concept of the «Russkiy Mir»: History of the Concept and Ukraine. *Euxeinos*. 2023. Vol. 13, No. 35. P. 15. DOI:10.55337/35.QLPT4607
77. Melissen J. The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations. *Palgrave Macmillan*. 2005. P. 44–46. URL: https://culturaldiplomacy.org/academy/pdf/research/books/soft_power/The_New_Public_Diplomacy.pdf (Last accessed: 21.07.2025).
78. Nicolai N. P. Russia's Orthodox Soft Power. *Carnegie Council*. 2015. URL: <https://www.carnegiecouncil.org/media/article/russias-orthodox-soft-power> (Last accessed: 21.07.2025).
79. Nye J. S. Bound to lead: The changing nature of American power. *New York: Basic Books*. 1990. P. 1–2. URL: <https://www.kropfpolisci.com/exceptionalism.nye.pdf> (Last accessed: 22.07.2025).
80. Nye J. S. Whatever Happened to Soft Power? *Project-syndicate*. 2022. URL: <https://www.project-syndicate.org/commentary/whatever-happened-to-soft-power-by-joseph-s-nye-2022-01> (Last accessed: 22.07.2025).
81. Oleinik A., Paniotto V. Propaganda channels and their comparative effectiveness: The case of Russia's war in Ukraine. *International Sociological Association*. 2024. Vol. 39, No. 3. P. 24. DOI: 10.1177/02685809241232637
82. Osadchuk R. AI tools usage for disinformation in the war in Ukraine. *DFRLab*. 2024. URL: <https://dfrlab.org/2024/07/09/ai-tools-usage-for-disinformation-in-the-war-in-ukraine/> (Last accessed: 25.07.2025).

83. Pasikowska-Schnass M. European Cultural Heritage Days: Russia's cultural war against Ukraine. *European Parliament*. 2022. P. 12. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733650/EPRS_BRI\(2022\)733650_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733650/EPRS_BRI(2022)733650_EN.pdf) (Last accessed: 25.07.2025).
84. Pasikowska-Schnass M. Russia's war on Ukraine's cultural heritage. *European Parliament*. 2022. P. 2. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729377/EPRS_ATA\(2022\)729377_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729377/EPRS_ATA(2022)729377_EN.pdf) (Last accessed: 28.07.2025).
85. Promotes foreign investment in the cinematographic industry. *UNCTAD*. 2019. URL: <https://investmentpolicy.unctad.org/investment-policy-monitor/asures/3462/promotes-foreign-investment-in-the-cinematographic-industry-> (Last accessed: 28.07.2025).
86. Publications. *NATO Strategic Communications Centre of Excellence*. URL: <https://stratcomcoe.org/publications?tid%5B%5D=30> (Last accessed: 03.08.2025).
87. Reuters Institute Digital News Report 2023. *University of Oxford*. 2023. P. 160. URL: [https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2023-06/Digital News Report 2023.pdf?gsid=c3d9d3d1-c608-4bd9-8403-5e7febfb271a](https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2023-06/Digital%20News%20Report%202023.pdf?gsid=c3d9d3d1-c608-4bd9-8403-5e7febfb271a) (Last accessed: 03.08.2025).
88. Russia & Ukraine. *The Institute for the Study of War*. URL: <https://understandingwar.org/analysis/russia-ukraine/#:~:text=ISW%20launched%20its%20Russia%20Ukraine,conflict%20in%20Europe%20and%20globally> (Last accessed: 03.08.2025).
89. Section 1: Developing a Logic Model or Theory of Change. *Community tool box*. URL: <https://ctb.ku.edu/en/table-of-contents/overview/models-for-community-health-and-development/logic-model-development/main> (Last accessed: 06.08.2025).
90. Shafie T. K-pop Idols as Diplomats: South Korean Celebrities and Soft Power. *Athens Journal of Politics & International Affairs*. 2025. P. 1–5. URL: <https://www.athensjournals.gr/politics/2024-6201-AJPIA-Shafie-03.pdf> (Last

accessed: 06.08.2025).

91. Shultz D., Jaspardo C. How Does Russia Exploit History and Cultural Heritage for Information Warfare? Recommendations for NATO. *Antiquities Coalition Think Tank*. 2022. URL: <https://acthinktank.scholasticahq.com/article/118601-how-does-russia-exploit-history-and-cultural-heritage-for-information-warfare-recommendations-for-nato>

(Last accessed: 06.08.2025).

92. Shyshkina Y. The Formation of the Russkiy Mir Propaganda Content: Evolution from «Soft» to «Hard» Power (2006 – 2014). *The bulletin of humanities*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15479708>

93. Slow down, propaganda ahead: RT's documentary channel takes over Italian billboards. *Reporters Without Borders*. URL: <https://rsf.org/en/slow-down-propaganda-ahead-rt-s-documentary-channel-takes-over-italian-billboards>

(Last accessed: 06.08.2025).

94. Snow N. Public Diplomacy. *Oxford Research Encyclopedias*. 2020. URL: <https://oxfordre.com/internationalstudies/display/10.1093/acrefore/9780190846626.01.0001/acrefore-9780190846626-e-518> (Last accessed: 11.08.2025).

95. Sorin A. M. Disinformation as Ground-Shifting in Great-Power Competition. *US Army war college publications*. 2025. URL: <https://publications.armywarcollege.edu/News/Display/Article/4305157/disinformation-as-ground-shifting-in-great-power-competition/> (Last accessed: 11.08.2025).

96. Spagnuolo G. The Cognitive Battlefield of Hybrid Warfare. *NATO Defense College Foundation*. URL: <https://www.natofoundation.org/food/the-cognitive-battlefield-of-hybrid-warfare/> (Last accessed: 11.08.2025).

97. Team Europe for Cultural Heritage in Ukraine: supporting identity, resilience and recovery. *European Commission*. 2025. URL: <https://culture.ec.europa.eu/news/team-europe-for-cultural-heritage-in-ukraine-supporting-identity-resilience-and-recovery> (Last accessed: 15.08.2025).

98. The creative industries in Ukraine: grants from Netflix and state incentives. *UkraineInvest*. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/en/news/04-08-22/>

(Last accessed: 15.08.2025).

99. The Role of Soft Power in the Digital Age. *The SAIS Review of International Affairs*. 2025. URL: <https://saisreview.sais.jhu.edu/the-role-of-soft-power-in-the-digital-age/> (Last accessed: 15.08.2025).

100. The Russian flag will be flown wherever Russian is spoken: «Russkiy Mir» Foundation. *Ukrainian institute*. 2022. P. 55. URL: https://ui.org.ua/wp-content/uploads/2022/07/case-study_russkiy-mir-foundation.pdf (Last accessed: 17.08.2025).

101. Tkachuk N. Ukraine as the Frontline of European Cyber Defence: Building Resilience in the Face of Russian Cyber Aggression. *The NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence : Tallinn Paper*. 2025. P. 26. URL: https://ccdcoe.org/uploads/2025/07/Tkachuk_N_Tallinn_Paper_15_Ukraine-as-the-Frontline-of-European-Cyber-Defence.pdf (Last accessed: 20.08.2025).

102. Translate Ukraine 2025: the call for applications for the translation support program is now open. *Ukrainian Book Institute*. 2025. URL: <https://ubi.org.ua/uk/news/kategoriya-1/translate-ukraine-2025-priyom-zayavok-do-programi-pidtrimki-perekladiv-vidkrito> (Last accessed: 20.08.2025).

103. Treasury Takes Action as Part of a U.S. Government Response to Russia's Foreign Malign Influence Operations: Press releases. *U.S. Department of the Treasury*. 2024. URL: <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy2559> (Last accessed: 23.08.2025).

104. Ukraine establishes tax incentives for foreign and local film producers. *U.S. –Ukraine Business Council*. 2020. URL: <https://usubc.org/ukraine-establishes-tax-incentives-for-foreign-and-local-film-producers/> (Last accessed: 24.08.2025).

105. Ukraine.ua ranked among the top five official country pages on Instagram. *Brand Ukraine*. 2023. URL: <https://brandukraine.org.ua/uk/news/ukraineua-uvijshla-do-top-5-oficijnih-storinok-krayin-svitu-v-instagram/> (Last accessed: 24.08.2025).

106. Ukraine: 20 cultural properties receive enhanced protection by UNESCO's Second Protocol to the 1954 Hague Convention. *UNESCO*. 2023. URL:

<https://www.unesco.org/en/articles/ukraine-20-cultural-properties-receive-enhanced-protection-unescos-second-protocol-1954-hague> (Last accessed: 28.08.2025).

107. Ukraine: UNESCO statement following the adoption of the UN General Assembly resolution. *UNESCO*. 2023. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/ukraine-unesco-statement-following-adoption-un-general-assembly-resolution> (Last accessed: 28.08.2025).

108. Undermining Ukraine: How Russia widened its global information war in 2023. *Atlantic Council*. 2024. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/undermining-ukraine-how-russia-widened-its-global-information-war-in-2023/> (Last accessed: 28.08.2025).

109. UNESCO: We must protect artists and defend the right to freedom of expression! *UNESCO*. 2023. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/unesco-we-must-protect-artists-and-defend-right-freedom-expression> (Last accessed: 28.08.2025).

110. White Paper on Intercultural Dialogue «Living Together As Equals in Dignity». *Council of Europe*. 2008. P. 3–5, 17–22, 24–26, 41–43. URL: https://www.coe.int/t/dg4/intercultural/source/white%20paper_final_revised_en.pdf (Last accessed: 28.08.2025).

111. Wilson. A. The Methodology of the «Russian World» as the Technological Foundation for Ukrainophobia. *Centre for democratic integrity*. 2023. URL: <https://democratic-integrity.eu/the-methodology-of-the-russian-world/> (Last accessed: 28.08.2025).

112. Yurchenko Y. Priority 1: Monitoring, assessment, and documentation of damage to cultural heritage in Ukraine. *UNESCO*. 2024. P. 24. URL: <https://articles.unesco.org/sites/default/files/medias/fichiers/2024/09/UNESCO%20Action%20Plan%20Culture%20for%20Ukraine%20Recovery%202024.pdf> (Last accessed: 28.08.2025).

113. Yurchenko Y. UNESCO launches initiative to preserve the Jewish documentary heritage of Ukraine. *UNESCO*. 2025. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/unesco-launches-initiative-preserve-jewish->

[documentary-heritage-ukraine](#) (Last accessed: 28.08.2025).

114. Zevelev I. New Russian Policy Toward Ukraine: Citizenship Beyond the Borders. *Kennan Cable*. 2020. P. 11. URL: https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/media/uploads/documents/KI_200706_cable%2054_v1.pdf (Last accessed: 28.08.2025).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Обсяг індексованого контенту за цифровими платформами

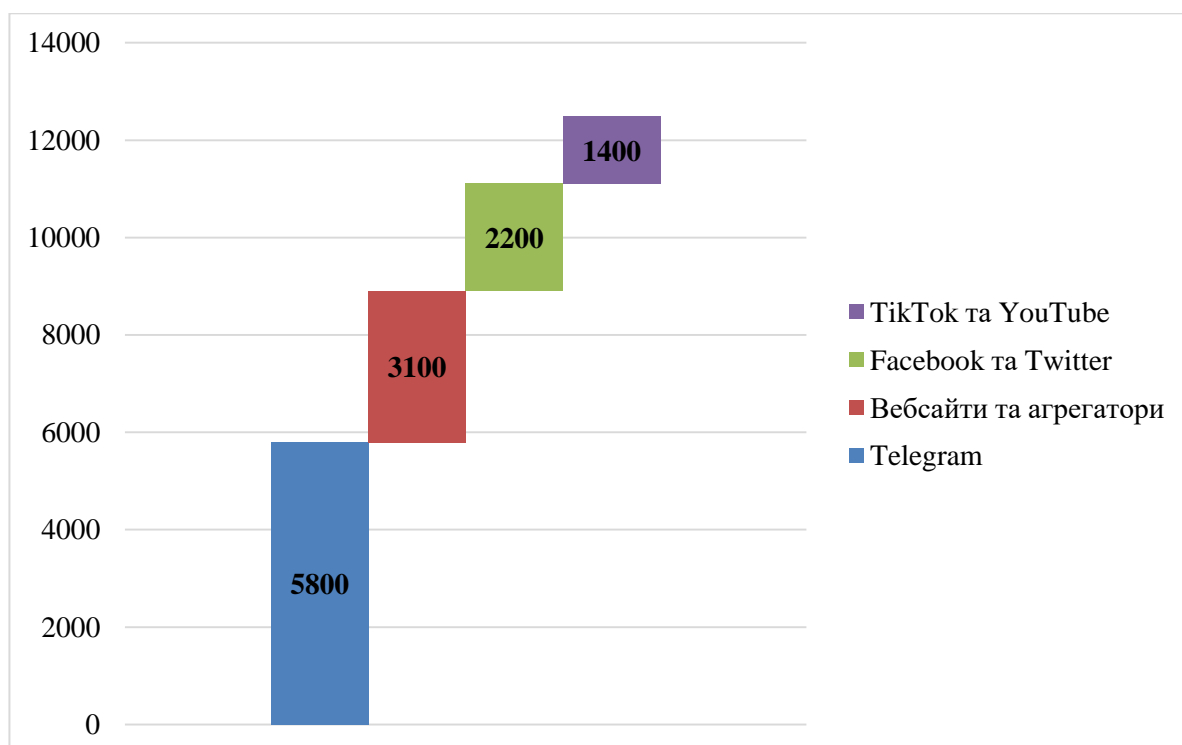

Рис. А.1. Обсяг індексованого контенту за платформами за період 01.01-15.04.2025 року [41].

ДОДАТОК Б

Динаміка рівня довіри до церковних структур в Україні

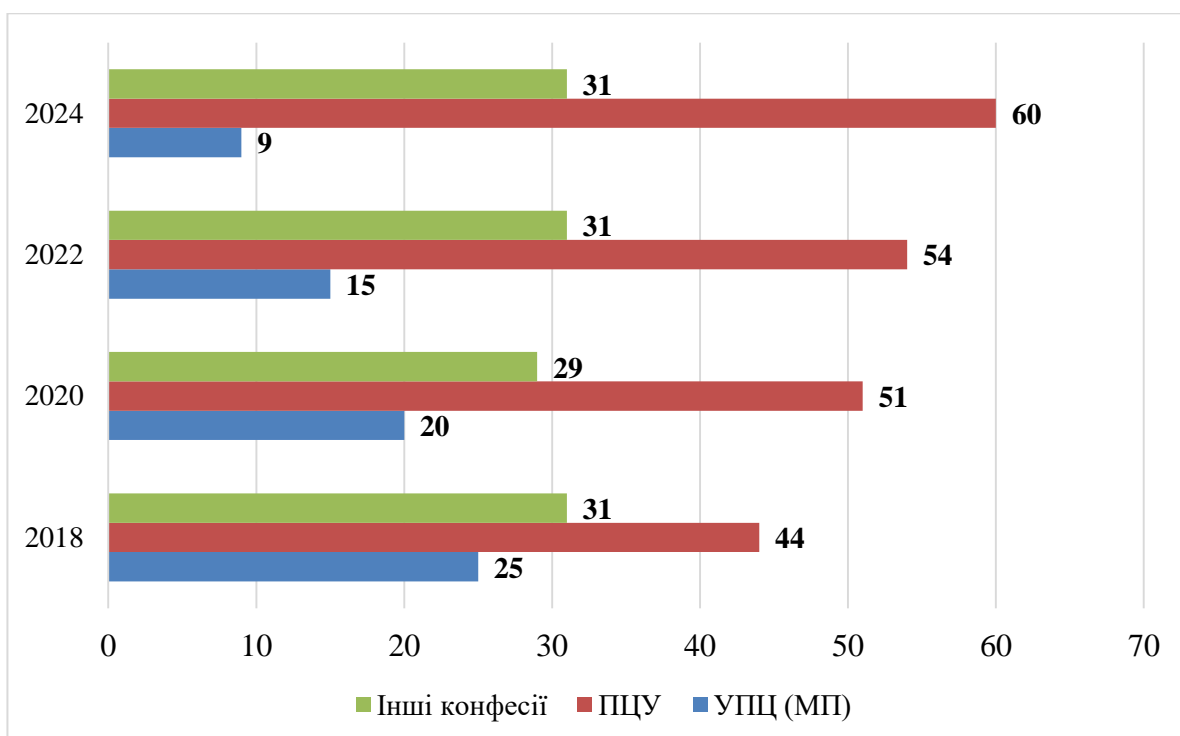

Рис. Б.1. Динаміка рівня довіри до церковних структур в Україні за період 2018-2024 рр., % [35].

АНОТАЦІЯ

Гнатенко В. В. Стратегія російського культурно-інформаційного впливу на Україну в умовах повномасштабної війни (магістерська робота). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2025. 92 с. (рукопис).

Мета кваліфікаційної роботи полягає у визначенні особливостей стратегії культурно-інформаційного впливу Російської Федерації на Україну та напрямів її протидії в умовах повномасштабної війни.

Об'єктом роботи є культурно-інформаційний вплив РФ на Україну.

Предметом дослідження є стратегія культурно-інформаційного впливу РФ на Україну в умовах повномасштабної війни та напрями її протидії.

Перший розділ роботи присвячено визначенню теоретико-методологічних засад культурно-інформаційного впливу в міжнародних відносинах, розкриттю його сутності, типології та механізмів, а також аналізу основних інструментів впливу РФ на Україну.

У другому розділі було проаналізовано прикладні виміри російської стратегії впливу на Україну під час повномасштабної війни: етапи формування культурно-інформаційного впливу, основні канали, платформи й наративи російської влади, а також роль культурних інститутів, релігії та медіа у просуванні пропагандистських практик в Україні.

Третій розділ роботи присвячено оцінці державної політики України у сфері протидії культурно-інформаційному впливу РФ, визначенню інструментів міжнародної підтримки України в протидії російській дезінформації, а також перспективних напрямів посилення національної та міжнародної стійкості.

Ключові слова: культурно-інформаційний вплив, повномасштабна війна, російська дезінформація, культурна експансія, національна політика, інформаційна безпека, міжнародна підтримка, культурна стійкість, стратегічні комунікації.

ANNOTATION

Hnatenko V. V. The strategy of Russian cultural and informational influence on Ukraine in the context of the full-scale war (master's thesis). Kharkiv: V. N. Karazin KhNU, 2025. 92 p. (manuscript).

The purpose of the qualification work is to identify the key features of the strategy of cultural and informational influence pursued by the Russian Federation against Ukraine and to determine the main directions of counteraction in the context of the full-scale war.

The object of the work is the cultural and informational influence of the Russian Federation on Ukraine.

The subject of the study is the strategy of Russia's cultural and informational influence on Ukraine in the context of the full-scale war, as well as the directions of its counteraction.

The first section of the paper is devoted to identifying the theoretical and methodological foundations of cultural and informational influence in international relations, elucidating its essence, typology, and mechanisms, as well as analysing the main instruments employed by the Russian Federation to influence Ukraine.

The second section analyzes the applied dimensions of Russia's influence strategy toward Ukraine during the full-scale war, focusing on the formation of cultural and informational influence, the key channels and narratives promoted by Russian authorities, and the role of cultural institutions, religion, and the media in advancing propaganda within Ukraine.

The third section of the paper is devoted to assessing Ukraine's state policy in countering the Russian Federation's cultural and informational influence, identifying the instruments of international support provided to Ukraine in combating Russian disinformation, and outlining the prospective directions for strengthening both national and international resilience.

Keywords: cultural and informational influence, information warfare, russian disinformation, cultural expansion, national policy, information security, international support, cultural resilience, strategic communications.

ВІДГУК

керівника кваліфікаційної роботи магістра
2-го курсу групи УМІБ-61 денної форми навчання
спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні
студії» освітньо-професійної програми
«Міжнародна інформаційна безпека»
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
Гнатенко Вікторії Віталіївни
на тему: «Стратегія російського культурно-інформаційного впливу на Україну в
умовах повномасштабної війни»

Тема роботи «Стратегія російського культурно-інформаційного впливу на Україну в умовах повномасштабної війни» є досить актуальною, оскільки зумовлена безпрецедентним масштабом гібридної агресії РФ, у якій культурно-інформаційний тиск став одним із ключових інструментів ведення війни. Повномасштабне вторгнення 2022 року продемонструвало, що Росія системно поєднує пропаганду, маніпулятивні наративи, історичну політику, культурні продукти та мережі впливу для підриву української ідентичності, деморалізації суспільства та легітимації власної агресії на міжнародній арені. Дослідження цієї стратегії є критично важливим для розуміння логіки та інструментарію російського впливу, оцінки його ефективності та вироблення дієвих механізмів протидії, що безпосередньо впливає на інформаційну безпеку, стійкість держави й успішність її дипломатичної та оборонної політики.

За структурою робота відповідає вимогам послідовного та логічного розкриття змісту і складається зі вступу, трьох розділів, висновків, переліку використаних джерел, додатків. Побудова кваліфікаційної роботи дозволяє у повному обсязі з позиції системності та у логічній послідовності викласти матеріал і надати вичерпну характеристику проведеному дослідженню у теоретичній, аналітичній та результативній частині.

Перший розділ роботи «Теоретичні аспекти дослідження культурно-інформаційного впливу РФ на Україну» присвячено визначенню сутності, типології та механізмів культурно-інформаційного впливу в міжнародних відносинах, виявленню засад культурно-інформаційної експансії РФ та

інструментів її реалізації щодо України.

У другому розділі «Російська стратегія культурно-інформаційного впливу на Україну в умовах повномасштабної війни» було розкрито послідовність етапів формування культурно-інформаційного впливу РФ щодо України, визначено основні канали й наративи російського інформаційного впливу та роль культурних, релігійних і медійних інституцій у їх поширенні.

Третій розділ роботи «Протидія стратегії культурно-інформаційного впливу РФ на Україну: національні механізми та міжнародна підтримка» присвячено оцінці державної політики України в сфері протидії культурно-інформаційному впливу РФ, її міжнародній підтримці та перспективам посилення.

Висновки, отримані авторкою у процесі виконання кваліфікаційної роботи магістра, є повними, обґрунтованими та повністю розкривають поставлену мету та визначені завдання. Список використаних джерел досить повний і містить вітчизняні та зарубіжні джерела за обраною тематикою.

Робота є комплексним самостійним дослідженням, добре структурована.

У цілому кваліфікаційна робота магістра на тему: «Стратегія російського культурно-інформаційного впливу на Україну в умовах повномасштабної війни» заслуговує на високу оцінку, а її авторка, Гнатенко Вікторія Віталіївна, гідна присвоєння кваліфікації магістра міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій.

Керівник кваліфікаційної роботи,
кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри
міжнародних відносин

Лариса ЧЕРНИШОВА

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу магістра
2-го курсу групи УМІБ-61 денної форми навчання
спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії» освітньо-професійної програми
«Міжнародна інформаційна безпека»
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
Гнатенко Вікторії Віталіївни
на тему: «Стратегія російського культурно-інформаційного впливу на
Україну в умовах повномасштабної війни»

Актуальність дослідження стратегії російського культурно-інформаційного впливу на Україну в умовах повномасштабної війни зумовлена безпрецедентним масштабом гібридних загроз, що супроводжують російську військову агресію. Культурно-інформаційні інструменти стали системною складовою російської зовнішньої політики, спрямованої на підрив української державності, делегітимізацію демократичних інституцій, формування альтернативної історичної пам'яті та вплив на суспільну свідомість як в Україні, так і за її межами. У контексті війни такі впливи набули ознак цілеспрямованої державної стратегії, яка поєднує пропаганду, дезінформацію, культурні наративи, релігійні інструменти та маніпулятивні комунікації. Дослідження цієї стратегії є критично важливим для розуміння механізмів інформаційної агресії, підвищення стійкості українського суспільства та формування ефективної державної політики протидії.

У кваліфікаційній роботі магістра визначено мету та завдання, вирішенню яких присвячено три розділи кваліфікаційної роботи. Перший розділ роботи «Теоретичні аспекти дослідження культурно-інформаційного впливу РФ на Україну» присвячено визначенню сутності, типології та механізмів культурно-інформаційного впливу в міжнародних відносинах, виявленню засад культурно-інформаційної експансії РФ та інструментів її реалізації щодо України.

У другому розділі «Російська стратегія культурно-інформаційного впливу на Україну в умовах повномасштабної війни» було розкрито послідовність етапів формування культурно-інформаційного впливу РФ щодо України, визначено основні канали й наративи російського інформаційного впливу та роль культурних, релігійних і медійних інституцій у їх поширенні.

Третій розділ роботи «Протидія стратегії культурно-інформаційного впливу РФ на Україну: національні механізми та міжнародна підтримка» присвячено оцінці державної політики України в сфері протидії культурно-інформаційному впливу РФ, її міжнародній підтримці та перспективам посилення.

Висновки, отримані здобувачкою вищої освіти у процесі виконання кваліфікаційної роботи магістра, є повними, обґрунтованими, повністю розкривають поставлену мету та визначені завдання. Список використаних джерел є повним і містить вітчизняні та зарубіжні джерела за обраною тематикою.

Робота є комплексним самостійним дослідженням, добре структурована. Під час виконання кваліфікаційної роботи авторка показала високий рівень підготовки та знань з обраної теми, вміння самостійно аналізувати та систематизувати матеріал, робити висновки та узагальнення.

Питання, визначені в роботі, розкриті, але вони мають окремі недоліки. Так, у пункті 3.1 «Державна політика України у сфері протидії культурно-інформаційному впливу РФ в період повномасштабної війни» недостатньо приділена увага українським інституційним реакціям на культурно-інформаційний вплив РФ у період повномасштабної війни, проте це не зменшує цінності самої роботи.

У цілому кваліфікаційна робота магістра на тему: «Стратегія російського культурно-інформаційного впливу на Україну в умовах повномасштабної війни» заслуговує на оцінку «відмінно», а її авторка, Гнатенко Вікторія Віталіївна, гідна присвоєння кваліфікації магістра міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій.

Рецензент:

завідувач кафедри політології,
соціології і культурології
Харківського національного
педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди,
кандидат політичних наук, доцент

Олександр БЕЗРУК

